

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2014

ŠPELA BEZJAK

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO

ŠPELA BEZJAK

**ETNOLOŠKA RAZISKAVA AGRARNEGA POSESTVA V BUKOVCIH
PRI MARKOVCIH NA PTUJSKEM POLJU:**

**Primer razvoja zemljiškega obrata in načina življenja lastnikov med svetovnimi
vojnami in po 2. svetovni vojni**

Diplomsko delo

Študijski program:

Etnologija in kulturna antropologija – E

Mentor: izr. prof. dr. Vito Hazler

Ljubljana, 2014

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo in da so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni.

Ljubljana, 12. 09. 2014

Špela Bezjak

Izjava kandidatke

Spodaj podpisana Špela Bezjak izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno in dovoljujem objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 12. 09. 2014

Podpis:

ZAHVALA

Za vse napotke in pomoč pri izdelavi diplomske naloge se zahvaljujem svojemu mentorju izr. prof. dr. Vitu Hazlerju. Zahvaljujem se tudi vsem sogovornikom, ki so mi povedali svoje življenjske zgodbe o dogajanju na vasi ter lektorici Vidi Vajda.

Iskreno se zahvaljujem tudi vsem svojim najbližjim, družini in fantu, ki so mi tekom študija stali ob strani in mi pomagali.

Hvala vsem!

Izveček

Etnološka raziskava agrarnega posestva v Bukovcih pri Markovcih na Ptujskem polju: Primer razvoja zemljiškega obrata in načina življenja lastnikov med svetovnima vojnama in po 2. svetovni vojni

V diplomskem delu smo skušali predstaviti primer agrarnega posestva na kmetiji pri Žilavcih v vasi Bukovci, ki je tekom desetletij doživljajo gospodarske vzpone in padce. Na podlagi teh ločnic smo podali vpogled v zgodovino kmetijstva na vasi v povezavi s političnimi ideologijami tistega časa. Skozi zgodovinska obdobja smo nakazali razvoj kmetije ter se še posebej osredotočili na pred- in povojno obdobje, ko so bile kmetijsko-politične reforme najmočnejše. To smo izpostavili zato, ker je bilo kmetiji, ki jo v svojem diplomskem delu po zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji prikazujemo, veliko odvzeto. Na podlagi tega smo dobili konkreten vpogled v zaplembe, ustanavljanje zadrug, obvezne oddaje in ukrepe preskrbe v vasi. Po pričevanju vaščanov smo spoznali tudi tegobe, rešitve in stanje lokalnega prebivalstva tistega časa. Kasnejša obdobja so z razvojem gospodarstva omogočala razvoj mehanizacije, ki se je kazala tudi pri kmetijskih obdelovanjih na vasi. Vse več mladih je odhajalo na delo v oddaljena mesta. Vzrok za to je bila povečana industrializacija in potreba po zaposlitvi. Sledil je prikaz stanja kmetije pri Žilavcih v sedemdesetih in osemdesetih letih. Da smo lahko dobili vpogled v kronološki razvoj oziroma zamiranje kmetije, smo predstavili tudi današnje stanje na kmetiji pri Žilavcih, ki je tekom let izgubila status nekdanjega agrarnega posestva in so kmetijstvo opustili. Vzrok temu so odredbe države in kmetijsko politične težnje, po katerih so se kmetje morali ravnati.

Ključne besede: agrarna reforma, obvezne oddaje, zaplembe posestva, mehanizacija, industrializacija, deagrarizacija

Abstract

Ethnological research of the agrarian estate in Bukovci in Markovci in Ptujsko polje: An example of the development of the land plant and the way of life owners during the interwar period and after the 2nd World War

In the thesis we have tried to present a case of agrarian estate on the farm Žilavci in the village Bukovci, which has experienced many economic ups and downs during the decades. On the basis of these divisions we have moved insight into the history of agriculture in the country in conjunction with the political ideologies of the time. We have indicated the development of the farm through the historical periods and particularly focused on the pre- and post-war period, when the agricultural- and political reforms were the most powerful.

In that time the farm in this thesis was confronted with big withdrawn under the law of agrarian reform and colonization. On this basis, we have got a concrete insight into the confiscations, the creation of cooperatives, societies, the compulsory delivery of good and measures of supply in the village. According to the testimony of villagers we have realized the ailments, solutions and the state of the local population at that time.

Subsequent periods have brought the development of the economy and consequently the development of mechanization, which was also reflected in agricultural cultivation in the village. More and more young people commuted to work in a distant city, what was the result of the increased industrialization and the need for employment. On the basis of the situation on the farm Žiláčvi we have showed the status of the farm during these periods, followed by seventies and eighties. For the insight into the chronological development or regression of the farm, we presented the current situation on the farm Žiláčvi, which has years lost its former status as the agrarian estate over the years and abandoned the agriculture. This was due to the orders of the country and agricultural policy trends to which the farmers have to adjust.

Key words: agrarian reform, compulsory deposit, confiscation of estates, machinery, industrialization, deagrarisation

KAZALO

1. Uvod.....	1
2. Upravni, gospodarski in socialni razvoj v vasi Bukovci v predvojnem obdobju	3
3. Prikaz nekdanje kmetije v Bukovcih 43 nekoč in danes.....	8
3.1 Družinsko življenje Žilavčih	11
3.2 Družabno življenje na vasi in kmetija pri Žilavčih.....	13
3.3 Žilavča družinska kmetija.....	15
4. Agrarna podoba kmetije med obema vojnama	18
4.1 Agrarna zakonodaja med obema vojnama.....	19
4.2 Zemljišča in posestna struktura kmetije	21
5. Agrarna podoba kmetije in agrarnega posestva po 2. svetovni vojni	24
5.1 Zakoni in ukrepi za izvajanje agrarne reforme in kolonizacije med leti 1945-1946.	28
5.2 Temeljna programska načela in cilji izvajanja agrarne reforme.....	29
5.2.1 Zaplembe	30
5.3 Uradna kmetijska politika in kmečko prebivalstvo po uvedbi reforme.....	34
5.3.1 Obvezne oddaje odkupov	34
5.3.2 Ustanavljanje zadrug	37
5.4 Javna oskrba prebivalcev z živili in drugimi za življenje pomembnimi artikli.....	41
5.4.1 Racionalna preskrba	41
5.4.2 Zagotovljena preskrba	43
6. Uvedba mehanizacije, industrializacija ter prvi pojavi deagrarnizacije	44
6.1 Industrializacija	44
6.2 Mehanizacija.....	47
6.3 Deagrarnizacija in drobljenje površin.....	48
6.4 Elektrifikacija	48
7. Stanje kmetije v sedemdesetih in osemdesetih letih	49
8. Današnje stanje bivšega agrarnega posestva.....	50
9. Zaključek.....	54
10. Literatura in viri	56
10.1 Literatura	56
10.2 Viri.....	58
11. Priloge	60

11.1	Seznam fotografij	60
11.2	Seznam kart	60
11.3	Seznam tlorisov	60
11.4	Seznam tabel.....	61

1. Uvod

Za temo diplomske naloge »Primer razvoja zemljiškega obrata in načina življenja lastnikov med svetovnjima vojnama in po 2. svetovni vojni« sem se odločila zaradi osebne povezanosti s krajem Bukovci in pričevanja starejših ljudi o življenju med obema vojnama na kmetih in o težavah, ki so jih imeli kmetje z oblastjo po drugi svetovni vojni. Na podlagi primera večjega agrarnega posestva sem poskušala prikazati stanje, potek in analizo medvojnega in povojnega obdobja v vasi Bukovci. Čeprav sem se omejila le na eno kmetijo, je primer dovolj nazoren vzorec za prikaz časovno različnih političnih in ekonomskih reform, ki so jih oblasti v več desetletjih vladanja poskušale uvesti, da bi izboljšale splošne ekonomske razmere v državi in tudi z namenom, da bi se obdržal medvojni kapitalistični in povojni socialistični režim.

Obravnavano agrarno posestvo se nahaja v vasi Bukovci, hišna številka 43. Lastniško domačija pripada družini Žilačvih¹, ki že desetletja gospodarijo na tem posestvu. V družinskem izročilu se je za več desetletij za nazaj obdržal spomin na različne družbene in gospodarske dogodke, ki so krojili življenjsko zgodbo družine. Prav vsa obdobja so globoko usidrana v družinskem spominu, zato je bila terenska raziskava izjemno zanimiva, saj je bilo možno pripoved informatorjev relativno enostavno preverjati v različnih virih in literaturi.

Obravnava konkretnega agrarnega posestva lociranega v Bukovcih 43 nam v določenih časovnih okvirih omogoča, da hkrati preverimo politično-gospodarski na drugi strani pa retrospektivni pogled družinskih članov in posameznikov, ki se še dobro spominjajo med- in povojnega obdobja.

Ob tem moram poudariti, da celotnega dogajanja ni bilo moč zajeti, zato sem se odločila izpostaviti le reprezentančne dogodke iz življenja družine Žilačvi, ki nam omogočajo nazoren pogled na pretekle gospodarske prelomnice v vasi Bukovci in njihove posledice. Izpostavljene teme so agrarna reforma in kolonizacija, zaplembe posestev in premoženj, racionalna preskrba z glavnimi poudarki na obvezni oddaji, uvedba mehanizacije in industrializacije na vasi, postopek deagrarizacije in odhajanje odvečne delovne sile v tujino.

V diplomskem delu sem v uvodnih poglavjih zaradi lažjega razumevanja najprej orisala gospodarsko in socialno stanje območja pred drugo svetovno vojno. Na začetku sem

¹ Domačijsko poimenovanje družine Solina v medvojnem, povojnem obdobju in danes. Družino tako domačini kličejo še danes, npr. »Grem k Žilačvim«. V nadaljevanju bom za poimenovanje družine uporabljala ta izraz.

opredelila družinsko življenje družine Žilavčih pred letom 1945 in prikazala njihovo družinsko kmetijo, kar nam omogoči natančen vpogled nad velikostjo posestva in posledicami, ki so jih lastniki tovrstnih večjih agrarnih posesti doživljali. Sledi poglavje o agrarni zakonodaji in podobi kmetije med obema vojnoma, kjer sem za lažje razumevanje situacije opredelila agrarno zakonodajo in tedanjo zemljiško in posestno strukturo kmetije Žilavčih. Naslednje poglavje govori o agrarni podobi kmetije po drugi svetovni vojni ter o ukrepih ter zakonih za njihovo izvedbo. Tukaj izpostavljam predvsem zaplembe, obvezne oddaje prebivalstva v Bukovcih in ustanavljanje zadrug. Nadaljevala sem s poglavjem o uvedbi mehanizacije in industrializaciji, ki je posledično vplivala na pojav deagrarizacije in selitev odvečne delovne sile v tujino ali večja industrijska mesta.

V metodičnem pogledu sem posvetila največ pozornosti terenskim raziskavam in zlasti ustnim virom. Opravila sem nekaj obsežnih intervjujev s še živečimi starejšimi Bukovčani. Ker so ustni viri v okviru celostnega raziskovalnega dela bili večkrat pomanjkljivi, sem različne tematske sklope še dodatno preverjala in fiksirala s pisnimi, zlasti statističnimi viri. Posebej dragoceni so bili popisi poslopij in kmetijskih dejavnosti, kar je omogočilo bistveno bolj celovit pogled na obravnavano tematiko. Za medvojno in povojno obdobje je bilo potrebno pregledati tudi razpoložljive arhivske fonde, ki so večinoma hranjeni pod geslom upravnih fondov v Zgodovinskem arhivu na Ptuju. Nekaj arhivskega gradiva pa sem našla tudi v Domoznanskem oddelku Knjižnice Ivana Potrča na Ptuju. Arhivirani spisi zajemajo širše časovno obdobje in so rezultat različnih ustvarjalcev in ustanov, kar raziskovalcu povzroča kar nekaj težav: dokumentacija je pogosto zelo pomanjkljiva in ponekod ne preveč sistematizirano urejena. Poleg podatkov iz zgodovinskih arhivov sem gradivo pridobivala tudi na okrajnem sodišču na Ptuju – v zemljiški knjigi, na okrajnem javnem tožilstvu in na geodetski upravi Ptuj. Del gradiva sem zbrala tudi v kroniki župnije sv. Marka v Markovcih niže Ptuja, ki nam je podala oris razmer tudi z zornega kota katoliške Cerkve.

Namen diplomske naloge je predstaviti glavne dogodke in procese, ki so zaznamovali dogajanje v vasi Bukovci v obdobju med vojnoma in obdobju po drugi svetovni vojni ter oris stanja danes. Ker je bilo omenjeno območje skoraj popolnoma agrarno območje, je namen predstaviti zlasti tiste dogodke, ki so vplivali na tamkajšnje kmečko prebivalstvo. To sem prikazala na primeru specifičnega agrarnega posestva, ki je omenjene ukrepe in prelomnice intenzivneje doživljalo.

2. Upravni, gospodarski in socialni razvoj v vasi Bukovci v predvojnem obdobju

Obravnavano večje agrarno posestvo, ki mu bomo skozi gospodarske prelomnice skušali slediti, se nahaja v vasi Bukovci. Vas Bukovci leži na ravnici na Dravsko-Ptujskem polju. Je dolga obcestna vas ob cesti Ptuj–Borl.

Vas Bukovci se prvič omenja leta 1286 z imenom PUECH, kar pomeni bukev. Poimenovanje je povezano s ptujskimi gospodi, ki so se z lastnimi oziroma alodialnimi posestmi ter tistimi, ki so jih prejeli v fevd, povzdignili med najmočnejše rodbine na Štajerskem. Kralj Rudolf je dal Frideriku Ptujskemu gosposčino Ptuj za dve leti v najem. Ker jo je ta želel obdržati kot lastno posest, je z nadškofom začel vojno. Ta se je leta 1286 končala s poravnavo in Friderik Ptujski je moral vrniti salzburškemu nadškofu en desetinski dvorec in 26 vasi okoli Ptuja (Matjašič Črešnik 2005: 119). Ena od teh vasi je bila vas Bukovci, ki je v tem času prevzela ime Puech. Vas svojega imena skoraj ne spremeni, saj ima leta 1492 isto poimenovanje. Vas Bukovci je v tistem času pripadala ptujski gosposčini. Po urbarju Salzburške nadškofije iz leta 1322 je živelo v vasi 35 podložnih družin. Morda je bila to največja vas na Ptujskem polju (Matjašič Črešnik 2005: 122). V 16. in 17. stoletju je na podeželju začel nastajati sloj osebno svobodnega prebivalstva, pogosto brez zemlje, a z lastnim domom imenovanim kajža. Po njej so se kajžarji tudi imenovali.

Leta 1824 so bile na območju občine Markovci ustanovljene katastrske občine (v nadaljevanju k.o.), ki so po letu 1850 predstavljale teritorialno in prebivalstveno osnovo upravnih občin. Takrat so v habsburški monarhiji za davčne namene izdelali franciscejski kataster. V njem je imela vsaka k.o. popisane, izmerjene ter izrisane parcele v merilu 1 : 2880. Da bi ugotovili razne neprijavljene spremembe, so kataster pozneje na terenu večkrat preverjali in popravljali (reambulirali) (Matjašič Črešnik 2008: 124). Takšni reambulirani katastri so v večini podeželskih krajev še danes v rabi. Ptujsko polje je bilo razdeljeno na 23 različnih katastrskih občin, med katerimi je bila samostojna občina tudi občina Bukovci. Leta 1848 je potekala marčna revolucija, ki je prinesla zemljiško odvezo, odpravo fevdalnih odnosov ter novo državno-politično ureditev habsburške monarhije. Po zakonu je bila vsaka k.o. samostojna krajevna občina. Na območju današnje občine Markovci so bile krajevne občine Borovci, Bukovci, Markožka ves (verjetno Markovci), Pervinci (Prvenci), Stojnci in Zabovci (Matjašič Črešnik 2005). Občine so samostojno upravljale s premoženjem,

postavljale občinske organe, skrbele za občinske ceste in poti ter opravljale policijski nadzor (Matjašič Črešnik 2005).

Leta 1892 se Bukovci imenujejo Puechdorf, kar pomeni bukova vas. Nemško uradno poslovanje je imena vasi, ki se končujejo na – ci, pogosto nemčilo z Dorf, zato poimenovanje vasi Puechdorf. Po ljudskem pripovedovanju je bil prej na tem mestu, kjer se dandanes razprostira vas, velik bukov gozd in od tega naj bi vas dobila svoje ime. Vas Bukovci je konec 19. stoletja spadala k župniji sv. Marka, ki je takrat štela šest občin, h katerim je spadalo devet vasi in sicer Markovci, Zabovci, Nova ves, Bukovci, Borovci, Pervenci, Sobetinci in Strelci. V političnem obziru je župnija z občinami spadala v okraj in okrajno glavarstvo Ptuj, v cerkvenem obziru pa k dekaniji Ptujski (Maučec, Rožanc 2008: 162).

Leta 1783 je v Bukovcih stalo 52 hiš s 324 prebivalci. Župnik Matej Slekovec je v župnijski kroniki med leti 1887 in 1903 zapisal, da vas in občina Bukovci leži od Markovec pol ure proti izhodu. Bukovci so bili konec 19. stoletja največja vas cele župnije, merili so 6,75 km². Vas je štela 595 prebivalcev, ki so živeli v 108 hišah. Od tega je bilo 273 moških in 322 žensk. Večina hiš je ležalo ob regionalni cesti, ki je peljala s Ptuja, mimo Borla in Zavrča na Hrvaško. K vasi in občini je spadal še ti. kraj »Vopošnica«, ki se razprostira ob nekdanjem dravskem obrežju. Ta kraj je štel 16 hiš z 92 prebivalci. Svoje ime, »Vopošnica« je ta kraj dobil po graščinskem županu, »Val potu«, ki naj bi v tem delu vasi prebival (Maučec, Rožanc 2008: 162). Prebivalci vasi župnije sv. Marka so se imenovali »poljanci«, ker so živeli sred polja in imeli velika posestva (Maučec, Rožanc 2008: 163). V Bukovcih je bilo leta 1900 119 hiš in 1329 prebivalcev (Matjašič Črešnik 2008: 125).

Občani župnije sv. Marko so bili konec 19. stoletja vsi katoličani. Župnik Slekovec je zapisal: *»V narodnem oziru so po rodu in jeziku vsi Slovenci in izvzemši nekatere zaslepljene, ki bolj na nemčursko stran vlečejo, so vsekakor dobri narodnjaki in sinovi mater Slave«*, poleg tega pa je veljalo tudi da se *»Markovčanov protinarodni in brezverski duh še do zdaj – hvala Bogu ni okužil«* (Maučec, Rožanc 2008: 163). Pravi, da se ljudje ukvarjajo s trštvom z lukom (čebulo), ki so ga nosili tudi v tujino.

Naravne katastrofe vasi Bukovci niso prizadele razen dveh požarov leta 1895, takrat je zgorelo 29 hiš z gospodarskimi poslopji in leta 1908, ko je zgorelo 11 hiš. V letih med 1932 in 1935 so gasilci v vasi Bukovci zgradili 6 vodnih rezervoarjev za gasilno vodo s skupno kapaciteto 100.000 litrov (Kulturno društvo Bukovci: <http://users.volja.net/kdbukovci/vas.htm>).

Začetek novega razdobja v razvoju občinske samouprave je pomenil novi Zakon o občinah, sprejet leta 1933, ki je urejal organiziranost občin, pogoje za njihovo oblikovanje in njihove pristojnosti. V ptujskem okraju je bila med novoustanovljenimi občinami tudi občina Sv. Marko niže Ptuja, sestavljena iz dosedanjih občin: Sv. Marko, Bukovci, Prvenci, Stojnci in Zabovci. Nova občina je merila 31,67 km, obsegala je 8 k. o., 9 krajev, 634 hiš in 631 gospodinjstev (Matjašič Črešnik 2005: 132).

Nemški okupator je med drugo svetovno vojno v Bukovce vkorakal v sredo zjutraj, 9. aprila leta 1941. V vojnem času med leti 1941 in 1944 je skozi Bukovce vodila prva asfaltirana cesta od Ptuja proti gradu Borl. Leta 1942 je okupator v bližnji vasi Markovci ustanovil strojno traktorsko postajo. Že takrat so se kazali začetki spremembe in uvedbe naprednejšega kmetijskega obdelovanja, saj so takrat bukovski ljudje prvič videli oranje brez konjev in volov. Ker na ptujskem območju zaradi specifičnih razmer ni bilo mogoče opraviti volitev v krajevne narodne osvobodilne odbore, so vaški odbori do osvoboditve in še nekaj mesecev po njej opravljali funkcijo oblastnih organov. Od decembra leta 1943 do sredine leta 1944 je nastal tovrstni vaški odbor tudi v Bukovcih (Matjašič Črešnik 2005: 270).

Po določitvi zakona o upravni razdelitvi Ljudske republike Slovenije, ki je izšel septembra 1946, je bila Slovenija razdeljena na okrožja, okraje in kraje. Ptujski okraj je bil tako razdeljen na 76 krajevnih ljudskih odborov. Po drugi svetovni vojni je v Bukovcih deloval tudi krajevni ljudski odbor Bukovci, ki je imel nalogo osveščanja, pomoči in podobno. Na markovskem območju je delovalo sedem KLO², saj so se v KLO Sobotinci združili Prvenci in Sobotinci. Takšno stanje je ostalo do leta 1948 (Matjašič Črešnik 2005: 270). Člane KLO so volili državljani na podlagi neposredne, splošne in enake volilne pravice za dobo dveh let. KLO je po navadi sestavljalo od 7 do 35 članov, med katerimi so volili tudi predstavnike izvršilnih odborov, ki so bili pristojni za kmetijstvo, odkup, preskrbo živilskih in industrijskih nakaznic, vojaške zadeve, prosveto, finance, socialno skrbstvo, komunalne zadeve (Matjašič Črešnik 2005: 271). Naloge KLO so bile povezane z vodenjem gospodarskega, socialnega in kulturnega razvoja svojega območja. To pomeni, da so se ukvarjali predvsem z obveznimi odkupi, pripravo in izvedbo setvenih planov, izvajanjem agrarne reforme in podobno (Matjašič Črešnik 2005: 271).

KLO Bukovci je imel svoje prostore v nekdanjem stanovanju trgovca Urbana v centru vasi nad vaško trgovino, ki je bil preurejen za potrebe KLO Bukovci (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

² V nadaljevanju KLO (krajevni ljudski odbor).

Ob začetku delovanja jim je primanjkovalo pisarniškega materiala, iz bivše občine Markovci pa jim je bila dodeljena omara, pisalna miza in dva stola (Matjašič Črešnik 2005: 271). KLO Bukovci so samostojno sprejemali proračun, mestni in okrajni LO in družbeni plan. Leta 1947 so v KLO Bukovci razpolagali z 68 000 dinarjev proračunskih sredstev. Od tega so nekaj namenili za plačo administratorja, nagrado za predsednika in tajnika, nekaj pa za materialne stroške kot so pisarniški material, kurjava, razsvetljava ipd. Med prihodki je večji del predstavljala dohodnina, krajevna trošarina in drugi dohodki (Matjašič Črešnik 2005: 272).

Do pomembnih sprememb v teritorialnih razdelitvi je prišlo leta 1952, ko je bil uveden Zakon o upravni razdelitvi LR Slovenije na mesta, okraje in občine. Kot najnižja upravno-teritorialna enota se ponovno pojavi občina. Po tem zakonu je z združitvijo vseh šestih krajevnih ljudskih odborov nastala občina Markovci (Matjašič Črešnik 2005: 272). Občina Markovci je obstajala le kratek čas. Leta 1955 je bil vzpostavljen nov zakon, po katerem je občina dobila status komune in bila zaradi zmanjšanja števila občin dodeljena kar trem občinam: Borlu, Gorišnici in Ptujju (Matjašič Črešnik 2005: 273).

Leta 1954 je Občina Markovci spadala pod okraj Ptuj, ki je obsegal 24 upravnih občin z 270 naselji. Pred vojno leta 1931 je okraj brez mesta Ptuj obsegal 31 občin. Istega leta je vas Bukovci po ljudskem štetju štela 798 prebivalcev. Prva poveljna upravna delitev leta 1945 je razdelila ptujski okraj na 112, upravna delitev leta 1948 pa na 88 krajevnih ljudskih odborov. Popisan obseg leta 1954 je dobil okraj po upravni delitvi leta 1952, ko so mu bili priključeni še nekateri ukinjeni okrajji. Površina okraja je bila 828 km² v 205 katastrskih občinah. Občina Markovci je takrat obsegala 3.163 ha in 3827 prebivalcev. Štela je 766 gospodinjstev v 703 hišah. Po popisu iz Krajevnega leksikona Ljudske republike Slovenije je takrat občina štela 26, 05% delavcev in nameščencev, 71, 41 % kmetov in 2,54 % drugih (Krajevni leksikon LRS 1954: 212). Osnovna šola, nižja gimnazija in pošta so bili v Markovcih. Vas Bukovci je tudi takrat predstavljala največjo in najobsežnejšo vas v občini s skupno površino 693 ha. Katastrska občina Bukovci je spadala pod upravno občino Markovci, v celoti pa pod okraj Ptuj (Krajevni leksikon LRS 1954: 428).

Do bistvenih sprememb je prišlo leta 1957, ko je bil ptujski okraj odpravljen in so nastale na tem območju samo tri občine: Gorišnica, Lešje in Ptuj. Bukovci so spadali pod občino Gorišnica (Matjašič Črešnik 2005: 273). Naslednjega leta so ukinili občino Gorišnica in nastala je velika občina Ptuj, pod katero so spadale vse vasi nekdanje občine Gorišnica.

Občina Markovci se je osamosvojila leta 1998 in pri tem ohranila podobno sestavo, strukturo in naselja, ki so jo sestavljala že v preteklosti.

Tako vas Bukovci še vedno velja za največjo vas v občini Markovci. Podoba vasi se ni drastično spreminjala, le da so skozi stoletja ljudje vedno več dograjevali ali se na to območje priseljevali. Vas je bila deležna spremembe s področja infrastrukture, gospodarstva, kulture in vaških dejavnosti. Domačini vasi Bukovci še danes ločijo vas v naslednje dele: *Zgornji kunec* na zahodu, *Spodnji kunec* na vzhodu in srednji del. Naselju pripadajo tudi naslednji zaselki *Novi Jork*, na jugu, proti Dravi *Hujkarji*, *Siget*, *Vopošnica* ter ob meji s Stojnci še *Kolameršina*.

Po osvoboditvi leta 1945 so v Bukovcih ustanovili ljudsko mladino, ki jo je vodil Janez Zemljarič³ iz Vopošnice. Tega leta prične delovati tudi knjižnica, ki je svoje delovanje ohranila še do danes. Delovati začne tudi izobraževalno umetniško društvo, ki ga je vodil Miha Kekec. Kasneje se je društvo preimenovalo v prosvetno društvo, danes pa na vasi deluje kulturno društvo (Kulturno društvo Bukovci: <http://users.volja.net/kdbukovci/vas.htm>).

³ Janez Zemljarič je bil rojen v Bukovcih v zaselku Vopošnica. Študiral je pravo v Ljubljani in sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju. Od leta 1945 je deloval v ptujski mladinski organizaciji, pozneje v notranjih zadevah (varovanje državne meje, urednik časopisa). Deloval je tudi v družbeno političnih organizacijah v Ljubljani, usmerjal gospodarsko politično delovanje ter kot poslanec sodeloval pri avtocestni izgradnji. Leta 1968 je prevzel vodenje in sanacijo Kliničnega centra v Ljubljani. Imenovan je bil za podpredsednika Zveznega izvršilnega sveta (Pičerkó Peklár 2008: 464, 465).

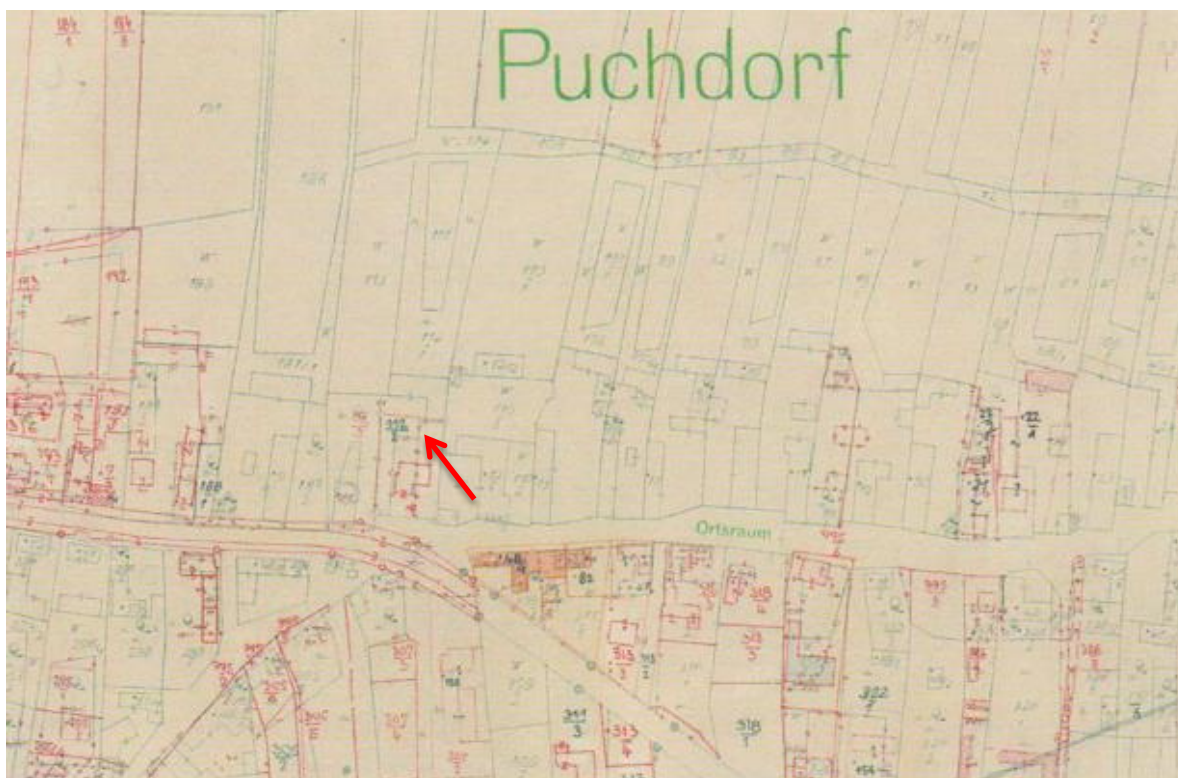
3. Prikaz nekdanje kmetije v Bukovcih 43 nekoč in danes

V retrospektivi dveh stoletij kmetijskega razvoja tako ločimo dve veliki obdobji, in sicer čas do druge svetovne vojne in po njej. S stališča procesnih značilnosti pa lahko govorimo o treh posebnih obdobjih: dveh velikih strukturnih kmetijskih krizah v času do druge svetovne vojne in komunističnem obdobju po njej. Ko govorimo o dveh strukturnih krizah pred drugo svetovno vojno, imamo v mislih kmetijski krizi v zadnjih desetletjih 19. stoletja ter v obdobju med obema vojnama (Lazarević: 1). V tistih časih so nastajale tudi prve arhetipske predstave o kmetu in kmečkem načinu preživetja kot o idealiziranju vaškega življenja (Puconja 2011: 37). Prvi nazoren prikaz lokacije in stanja obravnavanega posestva v Bukovcih 43 je moč razbrati iz franciscejskega katastra. Franciscejski kataster je vrsta davčnega popisa, ki se v letih 1818 in 1828 uveljavila v habsburških dednih deželah. Osnovna mera katastra je katastrska občina, večinoma risana v merilu 1 : 2880. V reabuliranem franciscejskem katastru iz leta 1869, ko sta bila podpisana odloka o izvedbi katastrskih izmer, so vidni razporeditev, objekti in zemljišča, ki jih je družina Žilačvih imela v lasti. V tistem obdobju je bila hišna številka Bukovci 12 (Puechdorf 12). Tako nam karta franciscejskega katastra najverjetneje odraža stanje domačije v Bukovcih 43 v drugi in zadnji četrtini 19. stoletja, ko je na tem ozemlju stala le bivalna hiša, zemljišče za hišo pa ni bilo namenjeno obdelovalnim površinam. Površina zemljišča v tistem času je merila 1485, 48 m².

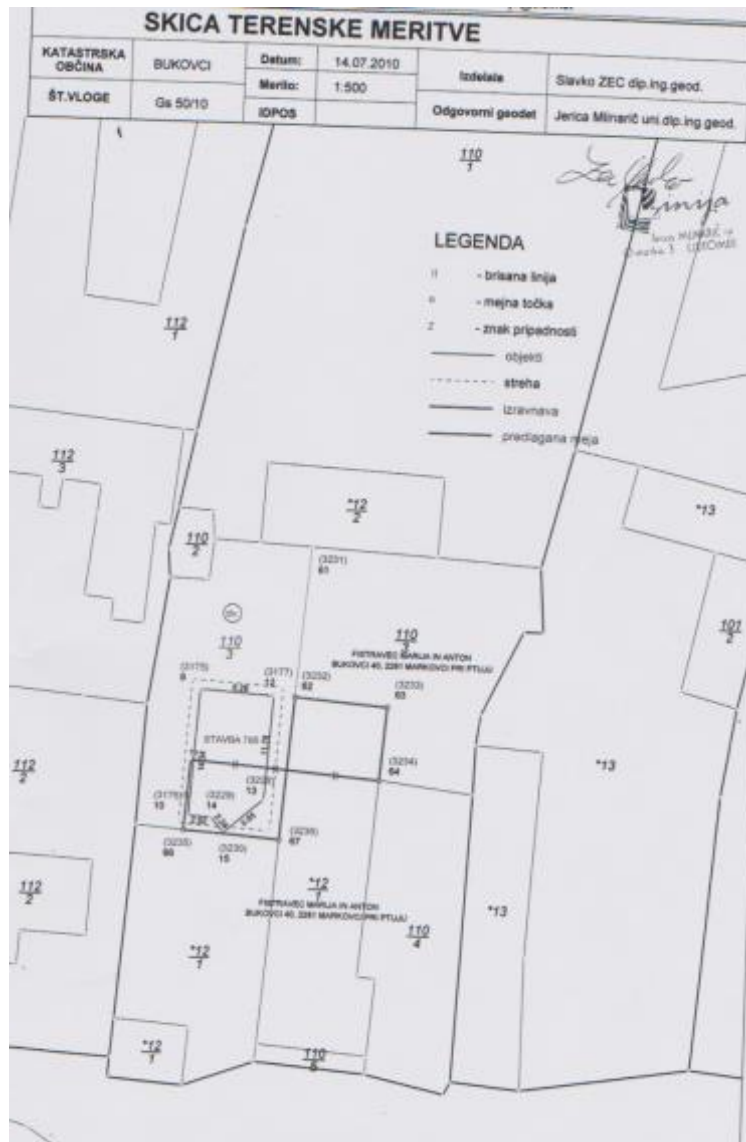
Karta 1 : Izris vasi Bukovci z označeno domačijo Bukovci 43, iz leta 1869. (Vir: <http://giskd6s.situla.org/giskd/>)

Pred drugo svetovno vojno je bilo na območju Markovec več družinskih kmetij. To so bile mešane poljedelsko-živinorejske kmetije, ki so imele veliko površin in so uporabljale konje kot delovne živali (Meznarič 2008: 93). Družinska kmetija, ki sem jo v svojem raziskovalnem delu obravnavala, leži v samem vaškem jedru na številki Bukovci 40 (trenutna hišna številka, skozi zgodovino so se hišne številke namreč spreminjale). Kmetija je bila v obdobju med obema vojna in po drugi svetovni vojni ena izmed največjih agrarnih posestev tega območja, kar je pustilo tudi posledice. Ker so se večinoma ukvarjali s kmetijstvom, so imeli v lasti veliko število obdelovalni površin. Večina jim je bila z agrarno reformo po drugi svetovni vojni odvzeta. Od zaplembe si kmetija ni nikoli resnično opomogla. Sicer se je od šestdesetih do devetdesetih let dejavnost na kmetiji občutno povečala z mehanizacijo in nekoliko večjimi možnostmi zaslužka, a to ni omogočilo ohranitev kmetijske dejavnosti na istem ozemlju. Na karti 2 je viden prikaz lokacije kmetije in posestev za agrarnim poslojmem, ko je bilo kmetijstvo na tem območju še dokaj razvito.

Karta 2 : Izris vasi Bukovci z označeno domačijo Bukovci 43, iz leta 1963. (Vir: Geodetska uprava Ptuj).

Trenutno se v družini nihče več ne ukvarja s kmetijstvom, razen gospe Marije Fištravec in njenega moža Antona Fištravca, ki od nekdanj velikega agrarnega posestva in kmetije ohranjata le minimalni pridelek na vrtu in rejo perutnine. Na karti 3 je prikaz skice terenske meritve, ki je bila opravljena leta 2010 in prikazuje posestno strukturo ter zemljišča obravnavane kmetije Žiláčvih v sedanjem času.

Karta 3 : Izris posestva na nekdanji domačiji v Bukovci 43 (danes hišna št. 40) iz leta 2010. (Vir: Geodetska uprava Ptuj).

3.1 Družinsko življenje Žilavčih

Na podlagi arhivskih virov in po pričevanjih sogovornikov sem skušala podrobneje orisati situacijo medvojnega in povojnega obdobja v Bukovcih. Omenjeno agrarno posestvo je povojne tegobe doživljalo, saj bili priča sistemu agrarne razdrobitve, ki je zajel tudi vas Bukovci. V Bukovcih so bile že pred vojno značilne veččlanske družine, ki so jih sestavljali starši in otroci. V družini so imeli po navadi tri otroke, ponekod celo več. Veliko je bilo tudi razširjenih družin, kjer so v skupnem bivališču poleg jedrne družine živeli še stari starši in ponekod tudi najeti delavci.

Družina, ki je imela v lasti večje agrarno posestvo, se je pisala Solina, njihovo hišno ime je bilo Žilavci, čeprav se sogovorniki prvotnega izvora ne spominjajo in ne poznajo pomena. V medvojnem obdobju je ta kmetija prevzela hišno številko Bukovci 43. Na tej kmetiji so živeli oče Franc Solina in njegova žena Ivana Solina, rojena Belšak iz Male vasi ter trije otroci: Franc, rojen leta 1928, Marija, rojena leta 1936, in Ivana, rojena leta 1930. Oče Franc Solina je bil rojen 10. 2. 1892. Frančeva starša sta bila Franc Solina in Barbara Solina, rojena Bezjak. Starši Ivane Solina so bili Jožef Belšak in Marija Belšak, rojena Črmila. Rojena je bila 9. 4. 1891. Ivan Solina je bil v tistem času velik posestnik, kot so bili predhodno tudi njegovi starši. Iz arhivskih popisov je mogoče razbrati vso njihovo premoženje in lastnino. Njegova žena je bila gospodinja. Vsi otroci so do svojega dvajsetega leta ostajali doma. Vsi trije otroci so obiskovali osnovno šolo v Markovcih. Po opravljeni šoli sta Marija in Ivana ostali na domačiji, saj nista imeli možnosti šolanja zaradi finančnih sredstev. Brat Franc je pri dvajsetih letih, leta 1948 odšel kot delavec v Celje. Ivana si je leta 1961 zgradila lastno hišo nasproti stare domačije. Družina se je v medvojnem in povojnem obdobju ukvarjala izključno s poljedelstvom.

Poleg navedenih družinskih članov je v tistem času zraven njih živela še Hrvatica Mara Evačič, ki je pomagala pri vsakodnevnih opravilih. Pri tej družini je imela svoje bivališče – majhno sobico, ki je bila locirana od drugih stanovanjskih objektov, prehrano in delo. Po besedah sogovornice naj bi bila duševno slabo razvita, mutasta in psihično neobvladljiva (Marija Fištravec, 30. 6. 2014). Izjemno rada je imela živali in dobro opravljeno delo. Njeno opravilo na kmetiji je bilo skrb za živali, delo na polju in na kmetiji. Na tej domačiji naj bi bila že od leta 1930, zato so jo oblasti v času izvajanja agrarne reforme smatrale kot polnopravnega družinskega člana. Nekoč naj bi bila kot otrok na delu pri sosedovih Mrkučovih, ker pa se ji tam ni dobro godilo, so jo Žilavci vzeli pod svoje okrilje. V sodnih

popisih jo beležijo kot Evačič Maro namesto Ivičič. Pri družini ni opravljala gospodinjskih del, večinoma je delala z živino in na polju poleg drugih najetih delavcev. Bila je izjemno sočutna in navezana na živino, celo tako, da je v času, ko je krava kotila, spala v hlevu. V družini so poznali njene navade, sporazumevali so se znakovno. Ko so družini začeli zaplenjevati posest in zasegati živino, je to močno doživljala. Pri tem, ko so jim odpeljali še zadnjo kravo in tele (*iceka*) Mari niso mogli dopovedati, da za nastalo situacijo niso bili oni krivi. Ona je namreč smatrala, da živino prodajajo in želijo spraviti živali od hiše. Takrat je v svinjski kuhinji tolkla po kamnitih kotlih in na dvorišče zmetala vso orodje lopate, krampe ter grablje. S tem je izzivala svojega gospodarja, vendar ji niso mogli dopovedati, da tega niso oni krivi. Tako je zamerila tudi sinu Franca Solina, ker je odšel na delo v Celje. Spomladi je sosedom ocenjevala, koliko ima kateri shranjene hrane za živino in to sporočala svojemu gospodarju. Na njihovo ozemlje ni spustila nikogar, nadzorovala je tudi delo najetih delavcev in jim ob neprimernem delu to tudi pokazala. Bila je delavna in natančna. Spala je v kletnih, ločenih prostorih, kjer je imela svojo sobico. Ni bila rada v stiku z ljudmi, še posebej ne s tistimi, ki jih ni poznala (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

Fotografija 1: Z leve proti desni Marija Fištravec, brat Franc Solina in sestra Ivana Vincek. Neznana letnica.
Avtor: Ivana Solina.

Družina je bila zelo verna. Vsako nedeljo so se udeleževali svetih maš v cerkvi sv. Marka v Markovcih. Po navadi sta se mati in oče udeležila jutranje maše, ti. rane maše, hčeri Marija in Ivana pa sta se udeležili pozne maše (Ivana Vincek, 22. 7. 2014).

Po pričevanju Bukovčanov so bili pri Žilavcih zelo močna, bogata družina, ki so si lahko marsikaj privoščili. Pri njih niso poznali toliko pomanjkanja kot pri revnih kmetih v Bukovcih, je dejala ena od sogovornic. Franc Solina je bil resen, oster mož, ki je želel imeti kontrolo nad svojo lastnino in je bil za tiste čase aktiven, angažiran in moder mož (Marija Fištravec, 12. 7. 2014). Bil je izredno dosleden in vsako prodajo ali odkup je zapisal v poseben zvezek. Za tisti čas je bil izredno napreden, imel je knjižice o zdravilstvu človeka in živine. Žilavec je bil človek, ki se ni pogosto pojavljal v javnosti, zaradi domnevnih dogodkov iz preteklosti. Bil je politični negativec in je zaradi tega imel vedno probleme s sistemom, zato jih je tako močneje prizadela tudi nacionalizacija, zemljiški maksimum. Posledica je bila, da so kasneje dobili naziv kulaki. Ti so na tem območju predstavljali osovraženo vrsto kmetijstva (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

3.2 Družabno življenje na vasi in kmetija pri Žilavcih

V času med obema vojnama so bili ljudje kot vaška skupnost v Bukovcih bolj povezani kot desetletja kasneje. Bilo je bolj zabavno, saj so pri delu velikokrat peli, pili, si pripovedovali smešne zgodbe in se veselili. V tridesetih letih je trgovec Nemeč Urban, ki je živel nasproti Žilavci domačije dal po vasi narediti klopi; eno je postavil pri Solinekvih (sedaj Bukovci 30), eno pred domačijo Solinovih (sedaj Bukovci 43) in eno pred Becovimi (sedaj Bukovci 50). Na teh klopcah so se vaščani ob večerih zbirali, sedeli in pogovarjali.

Ljudje so se družili po veselicah. Na Žilavci dvorišču so se odvijale tudi gasilske veselice. Trajale so od sredine petdesetih let vse do takrat, ko niso lokacije gasilskega doma prenesli na sedanjo lokacijo. Odvijale so se ponavadi poleti čez vikend. Bukovci so imeli veselice na Margetinsko nedeljo. To je bila ena nedelja pred praznikom sv. Ane, ki se je odvijal konec julija. Bukovčani so morali veselico prirediti teden dni prej, saj so na Anino nedeljo imeli veselico že Stojncani. Veselice na njihovem dvorišču so organizirali vaški gasilci. Po celotnem dvorišču so postavili mize in klopi iz lesa. Takrat je na dvorišču še stala stara lipa in *brejde*. Naredili so lesene odre, na katerih so bili muzikanti (*pleh muzika*). Pripravili so tudi oder za ples in na vsaki strani dvorišča slavolok, ki je segal tudi prek ceste. Pripravili so tudi prostor, kjer so vaščani lahko puščali svoja kolesa, ki so tedaj predstavljala najpomembnejše

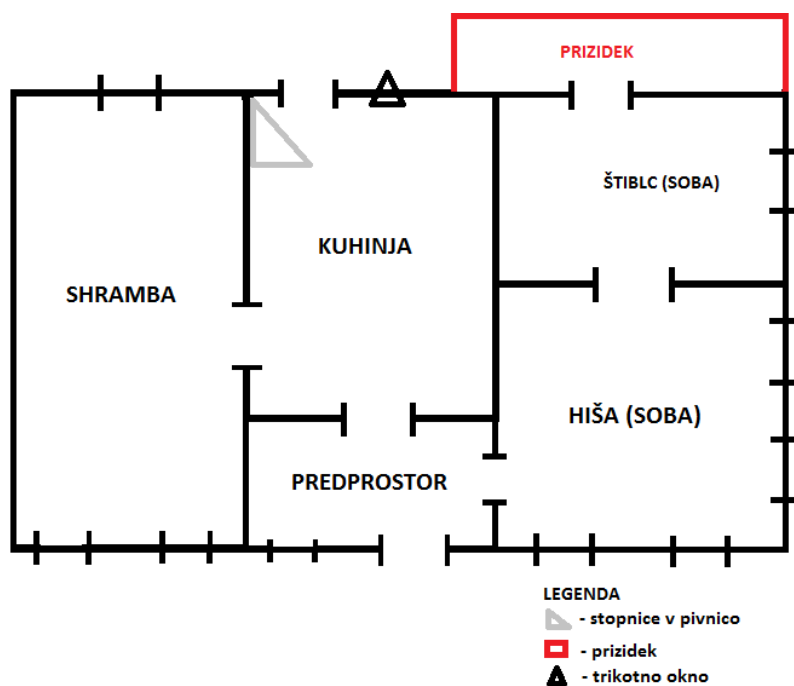
prevozno sredstvo. Za to shrambo koles so obiskovalci morali tudi nekaj plačati. Na veselicah naj bi se po pričevanju Marije Fištravec spilo kar 3 *polovjake* vina. En polovjak pa ima prostornine od 300 do 350 l.

Na veselicah so ljudje vedno zganjali norčije. Tako so se šli igre z imenom *amerikanski zatvor*. Igra je potekala tako, da so si na vsaki veselici izbrali nekoga, ki so ga zaprli v Žiláčvo klet (t.i.. *zatvor*). Pričakovali so, da ga bo na veselici nekdo skušal rešiti. Zato, da so ga spustili, so dobili plačilo tisti, ki so ga pripravili (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

3.3 Žiláčva družinska kmetija

Vas Bukovci je bila že od nekdanj dolga obcestna vas, za katero so bile značilne kmetije z domala enakimi raztegnjenimi hišami, h katerim so bila prislunjena gospodarska poslopja, ki so se vila ob obeh straneh ceste. Tudi obravnavana domačija Žiláčvih sledi tipologiji obcestne vasi.

Domačija Žiláčvih stoji v samem vaškem jedru ob razcepu regionalne ceste Ptuj–Zavrč in manjše ulice, ki ji domačini danes pravijo Pesja ulica. Domačija je obsegala stanovanjsko hišo, ki je bila do polovice lesena, pol pa zidana ter krita z opeko. Vsebuje vežo, kuhinjo, sobo, manjšo sobo ali štiblc in pa veliko shrambo za živila. Stropi so povsod leseni, tla so lesena. Pod shrambo je bila podzemeljska obokana klet. V kuhinji je bil vzidan štedilnik. Iz popisa predvidevajo, da je stavba bila leta 1950 stara že 80–100 let, stavbna zazidljiva površina pa naj bi znašala 80 m² (SI_ZAP/0078/17- spis 394).

Tloris 1 : Prikaz stanovanjske hiše na domačiji Žiláčvih v Bukovci 43, datirano do 60. let 20. stoletja.

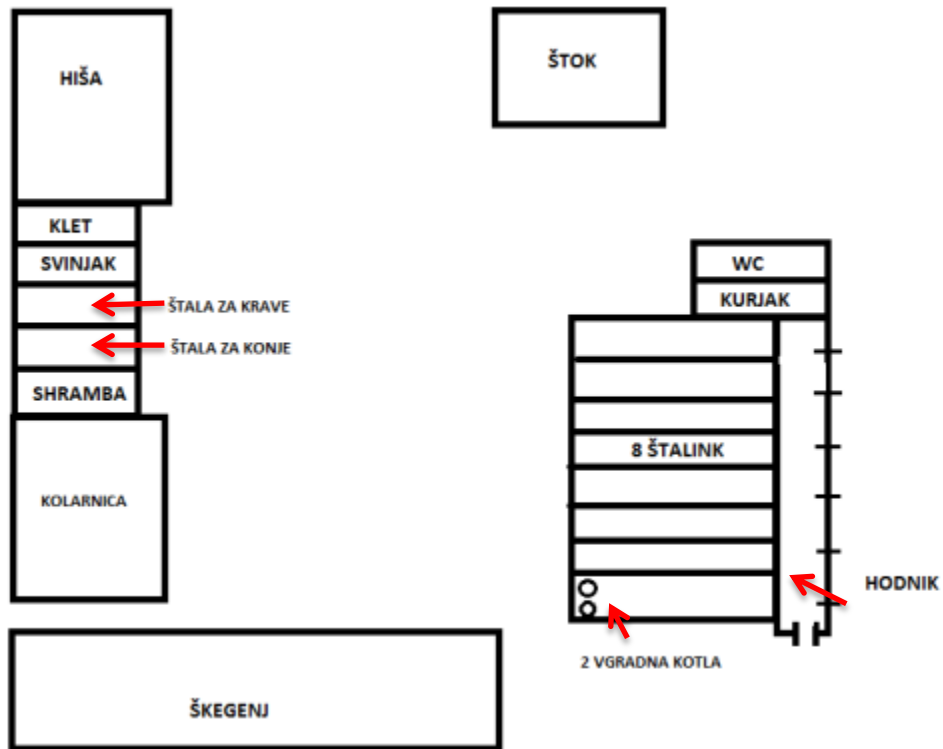
V nadaljevanju stanovanjske hiše je stalo še gospodarsko poslopje (*štale*), ki je bilo v tistem času še v zelo dobrem stanju. Stanovanjsko poslopje naj bi nastalo v sredini 19. stoletja. Gospodarska poslopja pa so začeli dograjevati v začetku 20. stoletja. Bilo je zidano in krito z opeko. Vsebovalo naj bi *žitnice* (prostor za shranjevanje žita), hlev za 5 glav goveje živine in 3 konje ter zgornjo let, ki je služila kot shramba za razno gospodarsko orodje. Vsi prostori so bili obokani. V žitnici in zgornji kleti so bila že v letih med drugo svetovno vojno cemetna tla. Zazidana površina je na podlagi popisov znašala 150 m². Nasproti te stavbe je stalo še poslopje s svinjaki, ki je bilo razdeljeno na 8 razdelkov svinjakov, skupaj s svinjsko kuhinjo z dvema vzdanimi kotloma. V enem kotlu so kuhali svinjam, v drugem kotlu pa prali oblačila. Tukaj so hranili svinjo in 2 prašiča. Zgradba je bila butana, krita z opeko na površini ocenjeni na 60 m² (SI_ZAP/0078/17- spis 394). Zraven je bil hodnik za dostop do svinjakov in svinjskih korit v času hranjenja pujsov. Hodnik je imel tri okna, *štalinke* (prostori, kjer so bile svinje) so imele okna na drugi strani. Iz hodnika si lahko prišel v kurjak. Ko si prišel ven, si od zunanje strani prišel v *kürjak* (kokošnjak), zraven je bil še WC, ki je imel vhod z dvoriščne strani. Po tem hodniku se je takrat kidalo na gnoj. Kurnik je imel okno, WC pa ne. Zunaj stavbe so imeli še majhen bazen za race in goske, poleg tega je bil narejen tudi studenec, da so se lahko kopale.

Na sosednji stavbni parceli stoji še skedenj. Skedenj (*škegenj*) je bilo še dodatno gospodarsko poslopje, ki je bilo krito z opeko, obodne stene naj bi bile grobo butane. Tukaj so hranili mlatilnico, plug, brana, truga za gramoz in razbit voz brez kolen (SI_ZAP/0078/17- spis 394).

Na omenjenem stavbnem zemljišču je takrat stala še t. i. visokopritlična stavba (kakor so jo poimenovali predstavniki Okrajnega sodišča Ptuj, ki so popisali in ovrednotili celotno premoženje pri Solinovih), ki je še danes v celoti ohranjena. Domačini ji pravijo *štok*, ker je njena lokacija na vogalu. Hišna številka je bila Bukovci 39. Stavba je imela v podpritličju obokano klet, v visokem pritličju pa malo sobico in večjo sobo. V pritličju je še dodatno prizidan prostor za stiskalnico in ena nadzemeljska klet. V teh prostorih so še sod (450 l), *polovjak* (300 l), sod za tropine (300 l), 2 kadi, 2 soda ter čeber. To poslopje je bilo deloma zidano, deloma butano, krito z opeko. Po pričevanju Marije Solina naj bi v tej stavbi bila nekoč mesnica, na kar spominja lesena izložba znotraj podpritlične sobe. Zazidana površina naj bi znašala 80 m². Celotna površina gospodarskega poslopja zajema skedenj, *štale* ter kolarnico, pri čemer zazidljiva površina znaša 200 m² (SI_ZAP/0078/17- spis 394).

V Gruškovcu so imeli svoje vinograde. Tam je stala stara lesena, s slamo krita koč, ki je vsebovala znotraj majhno sobo, pod sobo obokano klet, poleg pa prostor za stiskalnico. Poleg

stiskalnice so imeli še 1 sod za 900 l, 1 sod za 70 l, mizo ter škaf. Poslopje je bilo že v času do leta 1950 v zelo slabem stanju in staro že preko 100 let.

Tloris 2 : Prikaz gospodaskega poslopla, kolarnice, škegnja, štalink in štoka na domačiji v Bukovcih 43.

4. Agrarna podoba kmetije med obema vojnama

Slovensko območje je bilo v obdobju med vojnama še vedno pretežno agrarna dežela, kjer se je kar 60 odstotkov prebivalstva preživljalo s kmetijstvom. V tistem času je bila to dežela malih kmetij, saj je bilo kar slabih 60 odstotkov takih, ki niso presegale 5 hektarjev površine. Opazno nizek je bil tudi delež velikih kmetij, to je tistih s prek 50 hektarjev zemlje. Bilo jih je le za dober odstotek. Pred drugo svetovno vojno je bilo na območju občine Markovci več tako imenovanih družinskih kmetij. To so bile mešane poljedelsko-živinorejske kmetije, ki so imele veliko površin in so uporabljale konje kot delovne živali (Meznarič 2005: 93). V predvojnem času je bilo v Bukovcih nekaj ti. velikih kmetov, vaških mogotcev, ki so imeli v lasti od 15 - 20 ha posestva. Pozneje so jih preimenovali v kulake. Že med in po vojni je bil to negativni prizdevek. Smatrali so jih za ti. *izkruševalce* (izkoriščevalce), čeprav so bili vaški mogotci. Vaški mogotci v Bukovcih so bili še Županovi (tako so jih imenovali, ker je tukaj, stanoval vaški župan), Žilačvi - tam je bila nekoč gostilna (sedaj Meznaričvi) in Solinovi (na spodnjem koncu vasi, po vzdevku Solinovi). Kmetija Žilačvi je spadala v kategorijo t. i. srednjih kmetov, saj je imela v lasti 10–15 ha zemljiških površin (Franc Kekec, 29. 7. 2014). V vasi je bilo v predvojnem obdobju kar nekaj srednjih povprečnih kmetij, kamor so poleg Žilačve spadale še Pavlekva, Hameršakova in Mlinarva kmetija. Srednje kmetije so bile velikosti 10–15 ha, zato so za obdelovanje potrebovale še dodatno delovno silo, ki so jo opravljali težaki. Ljudje so prišli na delo kot težaki, da so si odsluževali kmečko dnino. Na srednjih in velikih kmetijah so delali tudi želarji. To so bili vaščani v Bukovcih, ki so imeli v lasti malo ali skoraj nič lastnih površin. Hodili so delat na kmetije, da so si zaslužili hrano ali pa so imeli v najem od kmeta najslabši kos njive, na katerem so si pridelali ozimnico in nekaj koruze za lastnega prašiča (Meznarič 2008: 93).

Srednje kmetije so bile v času in po NOB najbolj prizadete zaradi ukrepov agrarne reforme. Ta je določala, da je država vsaki kmetiji, ki je imela čez 10 ha posestva, določeno ozemlje odvzela. S tem ukrepom se je začel tudi postopek nacionalizacije, kar je pomenilo, da je vsa zemlja določenega posestva, ki je presegala zemljiški maksimum 10 ha, prešla v državno last oziroma v splošno ljudsko premoženje. Nekaterim kmetom, ki so jim vzeli, so dajali tudi odškodnino. Ta je bila v obliki neke vrste odkupa, kar se je kasneje maščevalo pri denacionalizaciji. Odškodnina, ki so jo vzeli nad kmetijskim maksimumom, je bila minimalna in slabo plačana, vendar so bili ljudje preprosti in zadovoljni že z malimi doprinosi.

Že takrat so kmetje pridelovali čebulo (*lūk*) in ga prodajali po Sloveniji, pa tudi v Avstrijo so ga pošiljali. Ženske so prodajale vence čebule, čebulček in semena zelenjave. Vsi večji kmetje so imeli tudi lastne vinograde v Halozah (Meznarič 2008: 93)

4.1 Agrarna zakonodaja med obema vojnama

Obdobje, ki sem ga zajela v raziskovalnem delu, obsega medvojno in povojno obdobje. Začetek novega razdobja v razvoju občinske samouprave je pomenil novi Zakon o občinah, 108 sprejet leta 1933, ki je urejal organiziranost občin, pogoje za njihovo oblikovanje in njihove pristojnosti (Matjašič Črešnik 2008: 131). Novi zakon je povzročil pospešeno komasacijo občin, ki bi se naj preoblikovale do decembra 1933. Po novem zakonu je bila Dravska banovina razdeljena na 360 občin, ptujski okraj pa na 28 (do takrat na kar 112) občin. V ptujskem okraju je bila med novoustanovljenimi občinami tudi občina Sv. Marko niže Ptuja, sestavljena iz dosedanjih občin: Sv. Marko, Bukovci, Prvenci, Stojnci in Zabovci. Na podlagi raziskave Matjašičeve je nova občina merila 31, 67 km, obsegala 8 k. o., 9 krajev, 634 hiš, 631 gospodinjstev, 1545 moških, 1806 žensk in štela 3351 prebivalcev (Matjašič Črešnik 2008: 132).

Prav razdrobljenost kmečke posesti je tudi med obema vojnama tipična značilnost podeželja. Posledica tega je bila nizka produktivnost in nekonkurenčnost tujim proizvodom. Leta 1937 je bilo v ptujskem okraju največ malih kmetov, ki so jih bremenili dolgovi in skrb za številčne družine. Posebej težko so živeli kočarji in najemniki. Kot težaki so morali delati na zemlji svojih »gospodov«. Brez zemlje je bilo v okraju 1, 8 % poljedelskih delavcev, ki so za kakršnikoli zaslužek delali pri kmetu ali veleposestniku (Matjašič Črešnik 2008: 137).

Agrarna reforma, ki je bila uvedena januarja 1919, je dobila svojo končno zakonsko podlago šele z Zakonom o likvidaciji agrarne reforme na veleposestnih (19. junija 1931) in s spremembami (24. junija 1933). Večkratne zakonske spremembe o agrarni reformi so v bistvu le zmanjševale število veleposestnikov. Po zakonu leta 1931 je agrarna reforma zajela tiste, ki so imeli nad 75 ha obdelovalne zemlje ali nad tisoč ha gozda. Glede na slovenske agrarne površine zakonodaja ni bila primerna, saj so na tem območju prevladovala manjša agrarna posestva.

Obdelovalna zemlja se je podeljevala individualno, posameznim kmečkim družinam. Majhni kosi razpoložljive zemlje niso zadostili potrebam velikega števila agrarnih interesentov.

V povprečju jim je bilo na voljo nekaj oralov zemlje (0,66 ha). Zakonsko so razpoložljivo zemljo podeljevali agrarni odbori (Šuligoj 2003: 50). Zaradi sprememb in dopolnjevanja zakonskih določil so se razlastitveni postopki v ptujskem političnem okraju (kamor je spadal tudi OLO Bukovci) vlekli do leta 1940. Polovica obdelovalne zemlje je bila v tistem času v rokah malih kmetov, posledica je bila velika razdrobljenost posesti zaradi tipične zemljiškoposestne strukture v okraju (Šuligoj 2003: 50).

Leta 1939 je na tem območju prišlo do razlastitvenega postopka. Na podeželju je bilo veliko agrarnih interesentov, predvsem poljedelskih delavcev, želarjev in vaških obrtnikov. Želarji so bili po manjših vaseh kmetje, ki so imeli v lasti manjša zemljišča, ki so jim zadostovala za preživetje. Med omenjenimi kategorijami na vasi je bilo tudi nekaj zadolženih. Posledica je bila, da se po odredbi 18. februarja 1925 kupoprodajne pogodbe med veleposestniki in agrarnimi interesenti niso dovoljevale. *»Zemljišča, tudi neplodna, ki so jih po zakonu o agrarni reformi izločali od veleposesti, so parciarno porazdeljevali med agrarne interesente, velikokrat pa je o izločenih kompleksih odločala lastnikova volja«* (Šuligoj 2003: 52).

Agrarna reforma v medvojnem obdobju družbeno posestniških odnosov na podeželju ni rešila, saj sta še vedno ostala revščina in pomanjkanje. K temu so prispevali še drugi dejavniki, kot so neugodna menjava kron za dinar po prvi svetovni vojni, problem odplačevanja dolgov in svetovna gospodarska kriza. Poleg tega kmečko prebivalstvo svojega blaga ni moglo prodati ali pa le po izredno nizki ceni. Industrijsko blago je bilo zelo drago, posledica tega pa je bilo zadolževanje ter prehajanje mnogih kmečkih gospodarstev v roke trgovcev in drugih nekmetov (Šuligoj 2003: 57).

4.2 Zemljišča in posestna struktura kmetije

Družina Žilavčih je veljala za eno največjih kmetij v Bukovcih sodeč po posestni in zemljiški strukturi kmetije. Celotno zemljišče na vl. št. 38 k.o. Bukovci, ki ga je imela družina Solina v lasti, je znašalo skupaj 13915 m². Večina obdelovalnih zemljišč, ki je bila v lasti Franca Soline, je bila v vasi Bukovci. Zemljišča s parcelno številko 107 so se nahajala za stavbnim zemljiščem in so segala vse do Novega Jorka, dokler niso na tem območju zgradili vodnega kanala, ki je njihova zemljišča presekala.

Parcelna številka v k.o. Bukovci	Namembnost površine	Velikost površine (m ²)
107	njiva	59902
108	Pašnik (vrat.)	327
110/1	Pašnik	3579
110/2	Vrt (dvorišče)	250
110/3	Pašnik	996
110/4	Pašnik	324
110/5	Vrt	14
307	Travnik	7260
537	Gozd	3076
631	Pašnik	126
808	Travnik	10037
987/77	Travnik	4392
987/159	Pašnik	12327
987/169	Travnik	6214
987/226	Travnik	845
809	Travnik	20674
SKUPAJ	/	139151

Tabela 1 : Prikaz celotnega zemljiškega posestva v k.o. Bukovci Franca Soline v medvojnem obdobju do leta 1950, ko je prišlo do odvzema posestva po agrarni reformi. (Vir: SI_ZAP/0078/17- spis 394).

Druga zemljišča, ki so bila v lasti Franca Soline do uveljavitve agrarnega zakona in odvzema zemljišč, so še njiva, gozd ter vinogradi. Na podlagi popisa gospodarstva iz leta 1947 smo razbrali, da so Žilavci v svojih vinogradih gojili vrsto trte na ameriški podlagi, imeli so 800 trsov. Leta 1951 se je število trsov povečalo na 1032.

Parcelna številka v k.o. Bukovci	Namembnost površine	Velikost površine (m ²)
447	njiva	18623
536	gozd	3231
Parcelna številka v k.o. Gruškovec	Namembnost površine	Velikost površine (m ²)
116/1	koča	/
575	vinograd	1910

Tabela 2 : Prikaz zemljišč Franca Soline v k.o. Bukovci in k.o. Gruškovec. (Vir: SI_ZAP/0078/17- spis 394).

V kmetijstvu v Bukovcih je tako še vedno prevladovalo ročno delo in s tem velika fizična obremenjenost kmetov, o čemer zelo nazorno pričajo podatki o opremljenosti slovenskih kmetij s stroji in orodji, ki je bila še vedno zelo skromna. Posledica pomanjkljive opremljenosti slovenskih kmetij z mehanizacijo, ob čemer ne gre pozabiti na še vedno nezadostno uporabo umetnih in drugih gnojil, je bila neučinkovita in zato nizko rentabilna proizvodnja (Lazavič: 6). Žilavča kmetija je bila leta 1948 opremljena s skromno mehanizacijo, čeprav je njihova kmetija predstavljala eno največjih in najdoprinosejših kmetij v Bukovcih. Iz popisa kmetijskih strojev in orodja je moč razbrati, da so takrat imeli na kmetiji vpreženi železni in polželezni plug, navadni plug, dvojne vprežne njivske brane, vprežni kultivator, vprežno sejalnico za koruzo, izorač za krompir, mlatilnico brez tresal, vejalnik (*pajtli*), domači mlin, ročno slamoreznico, nahrbtno vinogradniško škropilnico, sadni mlin (škropilnica), ročno stiskalnico (sadna-grozdna), 18 vinskih sodov z vsebino 1 hl, kmečki voz do 600 kg, 2 kmečka vozova nad 600 kg, in motor (elektromotor) (SI_ZAP 17-Oblo Gorišnica).

V tistem času so se v vasi Bukovci ljudje veliko ukvarjali s kmetijstvom in so na večjih kmetijah potrebovali tudi dodatno pomoč. Nekaterim revnejšim družinam so oblasti dale možnost, da so imeli v obdelavi manjši del zemlje večjih kmetov, kar jim je predstavljalo tudi delo za preživetje. Plačilo je bilo v obliki krompirja, korenja ... Primer takšne družine so bili Hanzovi (Bezjakovi – živeli so nasproti kmetije Žilavčih). Tovrstna pomoč pri poljedelstvu pa ni bila isto kot t. i. težaki, ki so prav tako obdelovali polja, nasajali krompir ali čebulo, orali s konji in pomagali kmetu pri drugih opravilih. Težaki so ponavadi prišli na delo, ko se je ročno želo, mlatilo, sušilo za živino ali *okapalo* (plelo). Marija Fištravec se spominja, da je za pomoč na kmetiji morala prositi določene družine. Večina težakov je bila iz Bukovcev. Ženske so ponavadi na delo pripeljale tudi svoje otroke, da so se pri južini, ki so jo težaki dobili, tudi ti najedli. »Ljudje so bili veseli, če sem prišla prosit za delo!«, pravi Marija.

Včasih so ženske celo vprašale, zakaj k njim ni prišla, vendar pa k vsem ni bilo mogoče iti. Rekli so le tolikim ljudem, kot se jih je potrebovalo za delo. Včasih je pomagal še kdo iz *Nagošenjcev* (Nove vasi). Moški so vedno pomagali pri košnji (Marija Fištravec, 30.6.2014). Na travniku, ki meri 4 ha, je moralo kositi celo 12 koscev dvakrat, ker se enkrat ni mogla posušiti tako velika količina trave. Nato se je to vse nalagalo na voz in vozilo s konji (Ivana Vincek, 22. 7. 2014). Težaki so govorili, da so najrajši šli k njim na delo, ker so mama pekli dobre pogače, ti. *opalenke*, čeprav je bilo mesa na jedilniku občutno manj. Težaki so pri Žilavcih delali čez teden, sobota in nedelja sta bila dela prosta dneva, razen če je bilo nujno potrebno opraviti delo. Na to so največkrat vplivale vremenske razmere, na primer deževje, pred katerim so morali hitro spraviti suho žito pod streho (Marija Horvat, 14. 7. 2014).

Na kmetiji Žilavcih so imeli dva do tri konje. Za nekatere se je reklo, da so *einšpaniger*, ti so bili namenjeni prevozu, ostali konji pa so bili namenjeni le oranju (Marija Fištravec, 12 .7. 2014). Poleg konjev so imeli tudi perutnino, prašiče, plemensko svinjo in krave.

V Bukovcih so Žilavci imeli dva travnika, in sicer v Okrščicah, približno 4 ha in v Vopošnici, približno 1 ha. Po besedah sogovornice se je na teh velikih travnikih kosilo trikrat; seno, otava in otavjak. Gre za različno travo, ki po besedah Marije danes več ne raste. Seno je bilo največje, otava pa nekoliko manjša. Imenovali so jo detelja ali žüta. Najmanjši je bil otavjak (Marija Horvat, 14. 7. 2014). Vso seme je bilo domače, tudi seme za krompir in koruzo ipd.

Gojili so tudi sadno drevje. Skupaj je znašalo 83 dreves. Od tega 73 jablan, 1 češnjo, 1 slivo in 5 orehov. Na njivah so gojili žito. Od tega pšenico in ozimno, rž (ozimna in jara), oves, koruzo za zrnje ter druga žita, kot so: pira, ajda in proso. Po navadi so bila žita posejana na območju 3–4 ha obdelovalnih površin. Veliko se je sejala tudi *hajdna*, ki je danes že zelo redka. Krmne rastline, ki so jih gojili, so bile detelje vseh vrst razen lucerne, mešanica za zeleno krmo ter krmska pesa. Pridelovali so tudi vrtnine. To so bile krompir, čebula, česen in druge vrtnine ter *zelenjad* (zelenjava), po navadi v velikosti do 80a (Zemljiški list za gospodarstvo KLO Bukovci, SI_ZAP, šk. 17). Vse, kar so pridelali doma, so večinoma potrošili doma, ker so imeli veliko živine, poleg tega pa se ni veliko pridelalo, ker ni bilo umetnega in drugih škropiv, kar bi doprineslo k največjemu možnemu izkoristku poljščine (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

5. Agrarna podoba kmetije in agrarnega posestva po 2. svetovni vojni

Agrarna reforma je bila prvi ekonomsko-politični ukrep nove oblasti. Prvi zakonski akt, s katerim je oblast posegla v lastninske odnose, je bil Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji, ki ga je sprejela Začasna skupščina SFRJ 23. avgusta 1945. Agrarna reforma je bila izvedena v letih 1945 in 1948 in je bila nadaljevanje in končanje reforme, ki jo je oblast izvajala v obdobju med obema vojnoma. Temu zakonu so sprva nasprotovale nekatere politične stranke, Rimskokatoliška in Pravoslavna cerkev. Prvi so se upirali na slabe ekonomske posledice, na cerkev pa je imel ta zakon negativen vpliv, saj so bili med največjimi zemljiškimi posestniki, kar naj bi jim bilo s tem zakonom odvzeto (Čepič 2005: 884).

Kot v večini slovenskih vasi je bila agrarna reforma po drugi svetovni vojni tudi v Bukovcih izvedena z namenom vzpostavitve politične moči. Oblast naj bi to reformo uporabljala kot politično sredstvo ključno za uvedbo gospodarskih sprememb. Cilj te reforme pa naj bi predstavljalo izboljšanje njihovega ekonomskega položaja (Čepič 2005: 884). Tovrstni ukrep naj bi bil nadaljevanje reforme v času med obema vojnoma, ki je bila prav tako izrazito usmerjena proti velikim zemljiškim gospodarstvom (Čepič 2005: 884).

Načelo, po katerem se je ravnal Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji, je bilo, da je treba zemljo dati zemljo v zasebno last tistim, ki je nimajo ali pa je nimajo dovolj. Drugo načelo je temeljilo na sloganu »zemlja tistemu, ki jo obdeluje«. S tem načelom je zemljo lahko imel le tisti, ki jo je res fizično obdeloval. Da bi dosegli to načelo, je bilo potrebno razlastiti vsa večja agrarna posestva na vasi, katerim je zemljo obdelovala najeta delovna sila ali so jo dali v najem (Čepič 2005: 884). Takšna posestva so bila cerkvena posestva, zemljiška posestva bank, podjetij ipd. s površino 25–35 ha obdelovalne površine. Za cerkvena posestva je bil določen zemljiški maksimum 10 ha (Čepič 2005: 884).

Razlaščena zemljiška posest lastnikov, ki niso imeli toliko zemlje kot veleposestniki, pa vendar so za obdelovanje zemlje imeli najeto delovno silo, je imela možnost izkoristiti odškodnino v višini enoletnega donosa zemlje (Čepič 2005: 884). Imeli so možnost ohraniti 3 ha obdelovalne posesti. Odškodnina je bila za presežek zemljiškega lastništva predvidena tudi za kmečka posestva, kjer so lastniki imeli status kmeta in zemljo s svojo družino tudi sami obdelovali (Čepič 2005: 884). Za tovrstne kmetije je bil določen zemljiški maksimum, ki je določal, da če so bili lastniki skupaj več kot 45 ha zemlje, je bil presežek nacionaliziran (Čepič 2005: 884). Na to je vplivalo število družinskih članov in gojenje kultur na njihovih posestih.

Čepič trdi, da so imele razlastitve in zaplembe dvojen namen. Prvi naj bi bil odpraviti ostanke fevdalnih lastninskih odnosov, drugi pa okrepiti položaj države na agrarnem področju (Čepič 2005: 885).

V Sloveniji so agrarno reformo začeli izvajati v prvih mesecih leta 1946. Odvzeta zemlja je prehajala v zemljiški sklad. Zemljo je oblast predajala v popolno ali trajno last t. i. agrarnim interesentom. To so bili poljedelci, ki niso imeli zemlje ali pa so je imeli premalo (Čepič 2005: 887). Oblast je oblikovala karakteristike agrarnih interesentov in jih posredovala okrajnim ljudskim komisijam. Ta je praktično vodila agrarno reformo v lastnem kraju, ki so ga najbolj poznali. Pregledovali so prijave posestnikov in podajali mnenje, koga naj razlastijo. To je bilo predvsem pri razlašcanju nekmetov in presežka kmetov nad zemljiški maksimum. Določali so tudi, komu bodo podelili zemljo in kako, kar so določali na sestankih agrarnih interesentov, ki so bili po navadi zelo burni (Matjašič Črešnik 2005: 284). V Bukovcih je bilo že leta 1946 dvanajst agrarnih interesentov.

Te k. št.	Ime in priimek	Starost	bivališče	Hiš. št.	poklic	h	a	m	Družinski člani; skupaj	nepreskrbljeni	Funkcija za časa okupacije	Opomba
1	Petrovič Genovefa	37/1907	Bukovci	150	poljedelka	/	45	/	3	2	nobene	/
2	Veršič Marko	43/1902	Bukovci	151	poljedelec	/	15	/	7	5	nobeno	Z OF sodeloval od februarja 1944.
3	Meznarič Franc	35/1910	Bukovci	149	poljedelec	/	10	/	5	3	nobeno	/
4	Njegač Jožef	56/1890	Bukovci	26	poljedelec	1	22	17	6	/	nobeno	Sodeloval z OF.
5	Zavec Jožef	42/1903	Bukovci	1	Delavec-zidar	/	75	/	5	3	nobeno	Sodeloval z OF.
6	Hameršak Janez	30/1916	Bukovci	61	Delavec-tesar	/	/	/	4	2	nobeno	/
7	Strelec Stanko	22/1922	Bukovci	77	poljedelec	/	/	/	1	/	nobeno	35% partizanski invalid.
8	Veršič Jožef	74/1871	Bukovci	82	poljedelec	2	/	/	5	2	nobeno	Od leta 1934 sodeloval z OF.
9	Zavec Franc	70/1876	Bukovci	5	Poljedelec	1	35	/	8	4	Nobeno	Sodeloval z OF

10	Horvat Franc	26/19 19	Bukovci	32	Poljedelec	/	/	/	3	1	nobeno	Starši posedujejo do 40 oral. Partizanski invalid 50%.
11	Korošec Marija	42/19 03	Bukovci	11	Poljedelec	/	8 1	/	6	3	nobeno	/
12	Forštnarič Jožef	22/19 23	Bukovci	10 3	poljedelec	/	5 4	53	6	2	nobeno	Družina v taborišču. Sin v partizanih.

Tabela 3 : Seznam agrarnih interesentov po agrarni reformi v Bukovcih. (Vir: SI_ZAP/0078/17- spis 394, šk. 16).

Agrarni interesenti naj bi v last dobili približno 0,9 ha zemlje na posamezno gospodarstvo, večino zemlje pa je bilo travnikov. Nazoren primer agrarne interesentke v Bukovcih je bila Genovefa Petrovič iz Bukovcev 84 (gl. tab. 1, str. 27). Bila je živahna ženska, aktivistka med NOB, delovala je v KLO Bukovci in v Rdečem križu (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Njen mož se je utopil v studencu, zato je kot mati dveh otrok, vdova in lastnica minimalne posesti zaprosila za dodelitev zemlje. Ker so ji uradno ugotovili, da je poljedelka s samo 53 a zemlje, ji je bila dodeljena v last posest z dovoljenjem zemljiško knjižnega prepisa kot skupno premoženje. Celokupno zemljiško posestvo, ki ji ga je država namenila je obsegalo 87,22 a skupne površine, od tega 58,22 a obdelovalne zemlje. Dodeljen ji je bil travnik v Dolanah, ki je znašal 43,22 a (Odločba – prošnja za dodelitev agrarne zemlje, 24. 6. 1955). Krajevni ljudski odbor Bukovci je 6. 1. 1946 poleg Genovefe Petrovič izbral še druge agrarne interesente iz Bukovcev. To so bili Jožef Njegač, ki je bil posestnik iz Bukovcev 26, Stanko Strelec s statusom posestnikovega sina iz Bukovcev 77 ter Franc Horvat, prav tako posestnikov sin iz Bukovcev 32 (SI_ZAP 78/2 OLO Ptuj 1946: 32).

Razlika med agrarnimi interesenti in kolonisti je bila v tem, da so bili kolonisti kmetovalci, ki niso imeli dovolj zemlje za preživetje ali pa je sploh niso imeli. Zaposili so lahko za zemljo v bližini domačega kraja (Čepič 2005: 887). Pri izvajanju agrarne reforme so nastajale številne težave. Zemlje je bilo premalo, da bi jo lahko razdelili vsem agrarnim interesentom. Pri razdeljevanju zemlje je prihajalo do različnih pomot in do izkoriščenja neznanja posameznikov. Posameznikom, ki so jim že dodelili zemljo, so jo kasneje odvzeli. Takšen primer lahko zasledimo v Markovcih.

Največ je bilo razlaščenih posestnikov, katerim kmetijstvo ni bilo edini vir preživetja. To so bili zemljiški lastniki, ki so se poleg tega ukvarjali še z neagrarnimi dejavnostmi. Primer takšnih posestnikov je bila družina Rožmarin iz sosednje vasi (Markovci 37), kjer se je gospodar ukvarjal z gostilničarstvom. Lahko so se ukvarjali tudi s trgovino, mesnico, mlinom ipd. Obravnavana kmetija naj bi spadala v kategorijo razlastninjenih kmetij, kjer lastnik zemlje ni obdeloval sam, temveč je za delo najel delovno silo (težake) ali slabšo obdelovalno zemljo dajal manjšim kmetom v zakup.

Zaplembam je odločno nasprotovala duhovščina, ki je skušala ljudi prepričati o negiranju agrarne reforme predvsem s propagando »božjega ropa« (Čepič 2005: 886). Na nekatere vaščane je imela izreden vpliv, saj so se kot agrarni interesenti odpovedali zemlji, ki je bila predhodno v lasti župnišča (Čepič 2005: 886). Čepič pravi, da naj bi med razlaščenimi lastniki v Sloveniji bila po površini kot po številu posestev na prvem mestu zemljiška posest Rimskokatoliške cerkve. Največ razlaščenih posestev naj bi bilo gozdov ter za razdeljevanje pomembne obdelovalne zemlje. Bližnji minoritski samostan na Ptujju naj bi imel v lasti posestva v skupni izmeri 401 ha (Čepič 2005: 886).

Agrarna reforma ni rešila ekonomskih in socialnih vprašanj slovenskega kmetijstva. Z drobljenjem posesti se je še povečalo število kmečkih gospodarstev, ki bi lastnikom omogočala preživetje brez dodatnih virov zaslužka. Naj za primerjavo navedem nekaj podatkov iz popisa kmetijskih gospodarstev 15. 12. 1947 v KLO Bukovci.

Kategorija posesti	Število gospodinjstev	Konji	Govedo	Prašiči
Brez zemlje	4	0	4	7
Do 0,5 ha	13	0	15	28
0,5–1 ha	19	0	27	37
1–2 ha	24	0	41	49
2–3 ha	34	2	72	99
3–5 ha	29	0	92	95
5–8 ha	9	4	30	31
8–10 ha	5	5	17	22
10–15 ha	11	22	43	82
15–20 ha	6	14	34	59

20–30 ha	1	2	4	1
Skupaj	155	47	379	510

Tabela 4 : Zemljiško-posestniška struktura in stalež živine leta 1947 v Bukovcih. (Vir: ZAP, KLO Bukovci, škatla 5, Številčno stanje govedu, drobnice, konj, prašičev, 15. 12 .1947).

Kmetje v Bukovcih so zemljo še vedno obdelovali na tradicionalen način, tako kot pred vojno, skoraj brez mehanizacije in s premalo kmetijskega orodja. Kmetijstvu je bila povzročena precejšnja vojna škoda (Matjašič Črešnik 2008: 286).

5.1 Zakoni in ukrepi za izvajanje agrarne reforme in kolonizacije med leti 1945-1946

V Sloveniji je bil Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji sprejet 17. decembra 1945 (Ur.l. SNOS in NVS, št. 62/45). Odsek za agrarno reformo in kolonizacijo je septembra 1945 izdelal navodila in obrazce za prijavo zemljiških posestev, ki jih je zajela agrarna reforma. Z izvajanjem agrarne reforme so začeli v začetku leta 1946. Agrarno reformo je izvajalo Ministrstvo za kmetijstvo, s pomočjo 5 okrožnih in 27 okrajnih komisij za agrarno reformo (Žontar 1990: 24). Izhajale so iz načela, da mora zemlja pripadati tistemu, ki jo obdeluje in da jo dobijo v popolno zasebno last.

Januarja leta 1946 so začele po okrožjih in okrajih delovati štiri ali pet članske komisije, čeprav je le – te z odločbo potrdil minister za kmetijstvo in gozdarstvo LRS šele sredi januarja 1946 (Ur. l. LRS, 7-28/23.01.1946).

Naloga okrajnih komisij je bila za izvajanje agrarne reforme najpomembnejša, saj je zajemala izvedbo agrarne reforme na terenu. Okrajne komisije so na svojih terenskih nalogah sodelovale s krajevnimi organi oblasti, predvsem pa ob pomoči odborov agrarnih interesentov. Bile so tisti organ, ki je izdajal odločbe o razlastitvi in dodelitvi zemlje. Kmečkim posestvom je bil odvzet presežek nad 20 do 35 hektarjev obdelovalne zemlje in nad 10 do 25 hektarji gozda, tako da skupna površina obdelovalne zemlje in gozda ni smela presegati 45 hektarjev. Razlaščenecem je bila obljubljena odškodnina za odvzeto zemljo, ki bi se naj izplačala v obveznicah v dvajsetih letih brez obresti (Žontar 1990: 24).

Pri izvajanju agrarne reforme so imeli pomembno vlogo tudi odbori agrarnih interesentov, ki so šteli od pet do sedem članov. Vodili so izvajanje agrarne reforme v svojih krajih, ki so jih

najbolje poznali. Njihova naloga je bila pregledati prijave lastnikov posesti in podati mnenje, koga in koliko naj razlastijo ter komu in koliko naj podelijo zemljo (gl. str. 21).

Leta 1953 se je izvajala ti. »druga agrarna reforma«, ki je povzročila nacionalizacijo vse zemlje nad 10 ha površine. Uvajanje svobodnejše trgovine je kmetom omogočalo zaslužek in kupovanje zemlje revnejših »kolhoznikov«. Ta pojav je pri oblasti povzročal bojazen pred krepitvijo zasebnega sektorja v kmetijstvu, zato je z Zakonom o kmetijskem skladu splošnega ljudskega premoženja in dodeljevanju zemlje kmetijskim organizacijam uzakonila zemljiški maksimum 10 ha obdelovalne zemlje. Državna oblast je menila, da kmečka družina lahko toliko zemlje obdela z lastnimi močmi, ne da bi pri tem obogatela. To je bil vzrok, da so obdelovalne površine, večje od 10 ha, proti odškodnini prešle v last zemljiškega sklada. Tako so postale splošno ljudsko oziroma državno premoženje (Čepič 2005: 965).

Istočasno z drugim zakonom o agrarni reformi je bil sprejet tudi zakon o razlastitvi posestev, ki so jih obdelovali koloni in viničarji (Ur.l. SNOS in NVS, št. 62/45). Zakon so izvajali isti organi kot za agrarno reformo, posestva pa so bila razlaščenca z zgradbami, živim in mrtvim inventarjem. Za vse razlastitvene primere država ni plačevala odškodnin.

5.2 Temeljna programska načela in cilji izvajanja agrarne reforme

Vzpostavitev komunističnega režima in uvedba centralno-planskega sistema je postavila kmetijske dejavnosti in kmete v povsem nov položaj. Z agrarno reformo uvedeno leta 1945 so razlastili množico kmetov, velikih in majhnih. Z združevanjem nacionalizirane zemlje so oblikovali državna kmetijska podjetja z najboljšimi kosi obdelovalne zemlje. Ta državna kmetijska podjetja naj bi bila temelj kmetijske pridelave in prireje. Preostalemu zasebnemu sektorju je bila namenjena kolektivizacija v letu 1949. Z včlanjevanjem v kmečke zadruge naj bi povsem odpravili kmete kot družbeni sloj in kot ekonomske subjekte (Lazarević: 8). *»Kolektivizacija ni dala pričakovanih rezultatov, pa tudi državna kmetijska podjetja se niso odlikovala po učinkovitosti. Kmetijska proizvodnja je komaj desetletje po koncu druge svetovne vojne dosegla predvojno raven«* (Lazarević: 8).

5.2.1 Zaplembe

Med ukrepi, ki jih je izvajala državna oblast, je bilo tudi podržavljanje zasebnih gospodarskih posestev. S temi je oblast sledila cilju spreminjanja lastništva in ekonomskih odnosov ter tako krepila državo in politično oblast (Matjašič Črešnik 2005: 278). Z množičnimi zaplembami pa niso zaplenjevali samo kmetijskih zemljišč temveč tudi glavne industrijske panoge.

Zaplembe je oblast najbolj množično izvajala med leti 1945 in 1946. Takrat je potekala zaplemba t. i. sovražnikovega premoženja. Zaplembe so izvajali do petdesetega leta. Podlago je predstavljal Odlok Predsedstva AVNOJ z 21. septembrom 1944 o prehodu sovražnikovega imetja v državno svojino, o državnem upravljanju imetja odsotnih oseb in o zasegi imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odtujile.

Za zaplembo nemškega premoženja so bili pristojni upravni organi - t. i. zaplembne komisije, ki so jih v Bukovcih sestavljali trije člani. Zoper odločbe teh komisij je bila možna pritožba na okrožno oziroma federalno zaplembno komisijo. V postopku priprave in izvršitve zaplembe je imela poleg KNO in javnega tožilca glavno vlogo tudi uprava imovine, ki je bila ukinjena leta 1946. Po 28. členu Zakona o zaplembi imovine, so morali okrajni narodnoosvobodilni odbori v roku 90 dni popisati premoženje vseh teh oseb in popise izročiti okrajnim sodiščem, ki so izdala odločbo, s katero je bilo premoženje že dejansko zaplenjeno. Na osnovi te odločbe je bil v zemljiški knjigi opravljen prepis premoženja v korist države.

Zaplemba lastnine oziroma zemljišča je tekla po zakonu. Takrat je država s sprejetjem zakona sprejela zakon in določitev zemljiškega maksimuma 10 ha, zaplenila zemljo vsem kmetom, ki so imeli več kot deset ha zemlje. Iz teh viškov zemlje so se potem ustvarile zadruga (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Sodišče je zaplembo izvršilo na ta način, da je celo premoženje obeh obsojencev popisalo in ocenilo v zapisniku istega leta. Iz popisa premoženja kmetije Žilavčih smo lahko razbrali njihovo zemljiško posest, popis stanovanjskih in gospodarskega poslopja, popis živine in strojev, popis družine in njenih članov ter notranjo opremo v prostorih domačije, kar so vse ovrednotili v dinarjih.

Izvršilni odbor okrajnega ljudskega odbora Ptuj je imel organizirane komisije za agrarno reformo, ki so izvajale zaplembe in obvezne oddaje pri kmetih na podeželju. Zaplembe v Bukovcih je izvajalo Okrajno sodišče v Ptuj. Izvedba zaplembe zoper posestnika Franca Solina in njegovo ženo Ivano je bila izvedena na podlagi sodbe Okrajnega sodišča v Ptuj, z

dne 22. 6. 1950, in sodbe Okrožnega sodišča v Mariboru, z dne 31. 7. 1950, v smislu zakona o zaplembi premoženja in o izvrševanju zaplembe.

V državno last so se prenesle zemljišča od vložne številke 38 k.o. Bukovci:

- Parc. št. 107 njiva v izmeri 59902 m²
- Parc. št. 631, 987/77, 987/159 pašniki v izmeri 16845 m²
- Parc. št. 808, 809, 987/169, 987/226 travniki v izmeri 45770 m²

Skupaj je bilo Žilavim odvzeto 12 ha 25 a 17 m² posesti. Njiv je bilo skupno 5 ha 99 a 02 m², travnikov 4 ha 57 a 70 m² in 1 ha 68 a 45 m² pašnikov (Dodelitev zemljišč KLO Bukovci, 1950).

Fotografija 2 : Prikaz zemljišč posestva Žilavim v Okršicah, Trebež in Ograd, ki ga je izrisal sin Franc Solina. Sken. Lastnik: Marija Fištravec.

Fotografija 3 : Prikaz zaplenjenega zemljišča s parcelno številko 107, ki ga je izrisal sin Franc Solina. Sken. Lastnik: Marija Fištravec.

Pred odvzetjem so imeli vse njive do Novega Jorka in Sobetinskega gaja do ceste (parc. 107). To je primer kmetije, ki je imela zemljišča za gospodarskim poslopjem in hišo, ta so se neprekinjeno, v progah vlekla do Sobetincev. Z gradnjo vodnega kanala so nekaj teh zemljišč izgubili, saj je kanal sekal območje.

Družini so bile v sklopu tega zakona odvzete tudi t. i. premičnine. To so bile: ena kobilca, ki je bila na leto odvzetja sodeč po popisih stara 12 let; 1 konjska oprema in težek gosposki voz.

V zemljiško knjigo se je po pravnomočnosti tega sklepa izvršilo sledeče vpise. Pri vlož. št. 38, 39 in 505 k.o. Bukovci ter 71 k.o. Gruškovec se je izbrisala zaznamba uvedbe začasne uprave. S to odločbo so odpisali parcele št. 107, 631, 808, 987/77, 987/159, 987/169, 987/226 in 809 od vložne št. 38 k.o. Bukovci lastninske pravice vknjižili lastninske pravice na splošno ljudsko premoženje (Zemljiška knjiga Ptuj, Sklep I 411/50-4).

Sodišče je iz zaplembe premoženja izvzelo navedene dele premoženja kot ohišje za obsojenca in člane njihove družine. Pri tem je upoštevalo predlog Ivane Solina, na katerega je predstavnik OLO v Ptuj tudi pristal. Mati Ivana Solina je ob zaplembi premoženja v svojem in moževem imenu predlagala, da iz predvidenega zaplenjenega ozemlja omejijo in izvzamejo iz zaplembe ohišje za oba in člane njene zaplembe:

- VI. Št. 38 k.o. Bukovci

- stavb. parcela št. 12/1 in 12/2 v izmeri 1033 m² z na njih stoječimi stavbami
- parc. št. 108, 110/1, 110/2, 110/3 in 110/4 pašniki v izmeri 5251 m²
- parc. št. 110/5 vrt v izmeri 14 m²
- parc. št. 307 travnik v izmeri 7260 m²
- parc. št. 537 gozd v izmeri 3076 m²

- VI. št. 39 k.o. Bukovci

- parc. št. 447 njiva v izmeri 18623 m²

- VI. št. 505 k.o. Bukovci

- parc. št. 536 gozd v izmeri 3231 m²

- VI. št. 71 k.o. Gruškovec

- stavb. parc. št. 116/1 v izmeri 101 m² z na njej stoječo hišo in klet
- parc. št. 575 vinograd v izmeri 1910 m² (Sklep I 411/50-4).

Ob zaplembi so družini pustili samo 4 ha 04 a 99 m² namenjeno njihovi lastni obdelavi in preživetju. 10 ha zemljišč pa jim je bilo odvzeto. Vzeli so jim namreč vse lese ter travnike. Ker so bili tudi najboljši gozdni deli zaplenjeni, sta starša pozneje odkupila lastni gozd, kasneje še travnik in dve njivi (Marija Fištravec, 30. 7. 2014).

Sodišče je pri zaplembah upoštevalo tudi družinske razmere Ivane in Franca Solina, treh njunih otrok in preko 60 let stare Mare Evačič, ki je bila preko 30 let pri obeh obsojenih in se jo je moralo zaradi tega smatrati kot družinskega člana. Otroci so bili v času zaplembe stari od 14 do 22 let, vendar so bili stalno doma in so se ukvarjali izključno s poljedelstvom.

Po zaplembi premoženja Franca Soline so njihova ozemlja dodelili v upravljanje Krajevnomu ljudskemu odboru Bukovci. Dodeljene so jim bili njive, travniki in pašniki. Njiv je bilo skupno 5 ha 99 a 02 m², travnikov 4 ha 57 a 70 m² in 1 ha 68 a 45 m² pašnikov (Dodelitev zemljišč KLO Bukovci, šk. 16, 1950). KLO Bukovci je bil na podlagi te dodelitve dolžan, da je zemljišča izročil ekonomiji KDZ Bukovci (Kmetijsko-delavska zadruga Bukovci) v brezplačno izkoriščenje, v kolikor ta še niso dodeljena. Od dneva dejanske dodelitve je bil KLO Bukovci dolžan skrbeti, da je »hasnovalka« na zemljiščih plačala vse davke in doklade, zavarovalnine in druge javne dajatve in da skrbi za spodobno vzdrževanje zemljišč. V zemljiški knjigi se je KLO Bukovci zaznamoval kot upravni organ navedenih odvzetih zemljišč (Dodelitev zemljišč KLO Bukovci, 1950). Po lastništvu ekonomije so zemljišča prišla v last Kmetijskemu kombinatu na Ptuju. Tako so zemljišča Žilavče kmetije pod last in upravo kombinata prišla z odločbo 16. 3. 1976 (Zemljiška knjiga Ptuj, VI. št. 38, Puechdorf).

Tako je družina Solinovih uradno zaplembe doživela v letu 1950 in 1951. Ivana Vincek, hčerka Franca Solina, gospodarja na kmetiji v Bukovcih 43, pravi, da so jim zemljo vzeli, ker *»Oča niso podlegli njihovemu režimu, so bili politični nasprotniki. Bili so tudi v zaporu, ker ni bila izpolnjena obveza, delali so tudi za partizane (skrivali na štali) in Nemce hkrati«*. (Ivana Vincek, 22. 7. 2014). Sprva so Franca Solina zaprli, ker ni bil komunist oziroma je bil na stičišču obeh vladajočih političnih strani. Žilavčim niso vzeli samo zemljišč in zemlje zaradi neizpolnjevanja obveze, temveč tudi zadnjo kravo s teletom (Ivana Vincek, 22. 7. 2014).

Zaradi tega je celotna družina trpela posledice. Ivana je potek same zaplembe premoženja opisala tako, da so jim na dom poslali samo odločbo, ki je določala količino odvzetega premoženja zaradi presežka zemlje. Na odločbi je jasno prikazano, koliko in katera zemljišča so prišla v Splošno ljudsko premoženje. Takšen je bil namreč naziv države, ki je zemljišča razlastnila in navidezne viške premoženj kmetov dala v last celotni skupščini.

Tovrstne odločbe so morali potrditi tudi predstavniki KLO Bukovci, ki so bili Janez Kostanjevec in Franc Kelenc. Čeprav so bili skoraj sosedje in navidezno dobri vaščani, so potrditev zaplembe kljub temu podpisali. Krajevni ljudski urad Bukovci je imel prostore v zgornjem delu poslopja preko domačije Žilavih v Bukovcih. Tovrstni uradi so bili locirani po vaseh, kjer so se rubeži, ki so zaplenjevali zemljišča večjih agrarnih posestev, zadrževali in imeli sestanke. Člani krajevnega urada so takrat bili »Kostanjevec (tajnik), Kelenc (predsednik), 2 odbornika iz Vopošnice. Mostačov in Peklarov« (Marija Fištravec, 12. 7. 2014). Franca Solino so na podlagi tega tudi zaprli. Opravljati je moral delo v šumi (gozdu) v Doleni, kamor mu je hči Ivana s kolesom vozila hrano.

Brat Ivan si je po zaplembi premoženja in posestev prizadeval, da bi zemljo dobili nazaj, pisal je pritožbe na okrožna sodišča, vendar takrat ni dosegel ničesar. Tako se je boril deset let.

Z zemljišči naj bi razpolagala zadruga v Sobotincih, ki je zemljo razdeljevala, menjavala drugi zadruzi ipd. Leta 1962 so zemljiščem Žilave kmetije po določeni odločbi izbrisali dotedanji upravni organ KLO Bukovci in imenovali nov upravni organ tovrstnih zemljišč. To je bil Okrajni ljudski odbor Ptuj (Zemljiška knjiga Ptuj, VI. št. 38, Puechdorf).

5.3 Uradna kmetijska politika in kmečko prebivalstvo po uvedbi reforme

5.3.1 Obvezne oddaje odkupov

Od konca vojne do začetka petdesetih let je odločilni del preskrbe z živili predstavljal obvezni odkup kmetijskih pridelkov. Preskrba z odkupi je bila sprva organizirana po vzoru vojnega gospodarstva, nato pa kot del gospodarske politike (Čepič 2005: 897). Z obveznimi oddajami je država oskrbovala mesta, ki so bila po vojni opustošena. Mesta so stradala in zato so uvedli tovrstno strategijo reševanja prehranskega problema (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Z obveznimi odkupi so skušali preskrbeti tudi tiste, ki niso pridelovali hrane in se niso bili sami zmožni preskrbeti z živili.

Obvezne oddaje odkupov je vodila republiška Osrednja odkupna komisija, za tehnične posle pa je skrbela obstoječa vaška zadruga. Neposredno pri kmetih so določeni pridelek pobirale krajevne odkupne komisije. Tovrstni odkupovalci so na kmetijah delali tudi preiskave in celo fizično trpinčili kmete, ki niso oddali predpisane količine ali pa so presežke skrivali.

Glavni kriterij oddaje je bil velikost kmetije ter subjektivni, človeški kriteriji, čeprav so odborniki imeli jasna navodila o poteku postopka oddaje na kmetih (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Vsako kmečko gospodarstvo je imelo vnaprej določeno, koliko določenega pridelka ali živine mora dati državi. Obvezno so morala oddati svoje presežke gospodarstva, ki so imela več kot 2 ha obdelovalne zemlje. Posestniki z 2–3 ha zemlje so morali oddati 10–20% presežka, tisti z več 10 ha obdelovalne zemlje pa 62–85 % (Čepič 2005: 897). Tako je morala petčlanska družina iz Bukovcev, ki je imela več kot 10 ha zemlje in je premogla 2 konja, 2 kravi, 1 tele in 3 mršave prašiče, leta 1948 obvezno oddati 50 kg težko tele, enega pitanega in mršavega prašiča ter 2 odojka. Posestnik je izpolnil oddajo tako, da je v septembru oddal dva, 20 kg težka odojka, v oktobru enega 60 kg mršavega prašiča, v novembru pa še 120 kg težkega prašiča (SI_ZAP, KLO Bukovci, šk. 5, spisi 1948). Kmetje so ponavadi oddajali krompir, pšenico, krušna žita, fižol, slamo, bučnice, stročnice, oljne repice, kumare, čebulo, zelje, mleko, perutnino in svinjino. Poleg navedenih kmetijskih pridelkov in drugih proizvodov se je v Bukovcih odvijal tudi odkup sadja, gozdnih sadežev in zdravilnih zelišč (Matjašič Črešnik 2008: 282).

Za velike kmete so te oddaje predstavljale katastrofalno pomanjkanje in stisko, saj so posledično, če so več imeli, več morali tudi dati. *»Vse, kar se je pridelalo, to so bile tako hude količine, da marsikdo ni bil zmožen plačevati te obveze!«*, je izpostavila sogovornica (Marija Fištravec, 30. 6. 2014). Velikokrat so se odborniki pri obveznih oddajah ravnali po načelu *»nekdo, ki ima, lahko da«* (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Med temi je prišlo tudi do sovražnih odnosov. Če z nekom niso imeli dobrih odnosov, so hitro obrnili stvar njim v slabo in jim več vzeli. *»Eni so bili skrbni in so vse dali, eni so dali celo preveč. Takim so rekli, ja sej k tebi smo prišli, ker vemo da maš, drugi pa nimajo, pa ne morejo dati«*, se spominja besed Franc Kekec od enega od upravnikov, ki so določali količino odkupov (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Manjši kmetje niso imeli možnosti tako razpolagati s pridelki, saj so morali poskrbeti za lastno preživetje, kar pa je nemalokrat vodilo v neupoštevanje določil. Za neupoštevanje določil o obvezni oddaji so bile zagrožene denarne kazni kot tudi zaplembe od neodanih presežkov do nepremičnin. Nekateri kmetje niso zmogli izpolnjevati predvidene količine odkupov, zato so jih zaradi neizpolnjevanja obvez zapirali. Tam so jih mučili in na nek način prevzgjajali v socialistični sistem, saj naj bi bili to kmetje z drugačno mentaliteto (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Sodno preganjanje kmetov zaradi neizpolnjevanja odkupov je doseglo vrhunec v letih 1949 in 1950 (Čepič 2005: 898). Primer takega zaprtja se je pojavil tudi v

Bukovcih. Franc Kekec se spominja, da je bil tri dni zaradi neizpolnjevanja obvez zaprt tudi njegov dedek, Jure Hameršak. V ptujskem okraju so kmete zapirali nekje na Ptuj v t. i. *OZNI*, kot so tovrstnim zaporom takrat rekli (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Ponekod so kmetu, če ta resnično ni mogel izpolnjevati obvezne oddaje, zemljo zaplenili in odvzeli. To ni bilo enako kot zemljiški maksimum, ampak je bila to t. i. razlastitev zaradi neodddanih obveznih oddaj. Te kmete oziroma družinske člane so dali na prisilno delo v zadrugo, kjer so delali na njivah in opravljali druga poljedelska dela (Franc Kekec, 29. 7. 2014). V Sobotincih je bilo veliko primerov takih kmetov, ki so morali zaradi te obvezne oddaje pustiti lastno zemljo in delati za zadrugo. Ti kmetje so delali na posesti kmetijske zadruge v Sobotincih, ki je nastala na podlagi vzete zemlje zaradi neizpolnjevanja obvez. Takrat je sistem iskal vzroke za združitev posestev in ustanovitev kolhozov. Šli so po isti poti kot Rusi in si s tem pridobili državna posestva. To so bila namreč prva državna posestva (Franc Kekec, 29. 7. 2014). V Bukovcih sta bili leta 1950, zaradi neizpolnjene obvezne oddaje žitaric, kaznovani 2 osebi, zaradi neoddanega mesa in masti pa 8 oseb (ZAP, KLO Bukovci, šk. 5, spisi 1950). Kmetijska proizvodnja je bila predpisana s setvenimi načrti, ki so jih posamezni KLO dobili od okrajnega LO za določeno leto. Njihova naloga je bila razdelitev setvenega načrta med posamezne kmete glede na njihove obdelovalne površine. Država je določala tudi obvezno rejo živine, pri kateri je predvidela njihovo številčnost (Matjašič Črešnik 2005: 282).

Žilavča kmetija je spadala v kategorijo kmetij z 10–15 ha kmetijskega posestva, kar je vplivalo na oddaje in odkupe, ki so jih obvezno morali izvajati. Obvezna oddaja mesa in mršavih prašičev v letu 1950 je bila kategorizirana na podlagi velikosti zemljišč in letnega časa. Oddaja mesa in živine je bila odvisna tudi od žive teže in maščob posamezne živali. Tako je na primer kmetija s 5 ha morala oddati enega prašiča, pri katerem sta bili pomembni tudi teža in delež maščobe oddane živali. Približna mera, po kateri naj bi določali odkup živine, je bila, na 120 kg žive teže 25 % maščob. Žilavči so morali tega leta oddati zadolžitev mesa, in sicer 600 kg, od tega v mesu 565 kg. Morali so oddati tudi 1150 kg mršavih mladičev v živi teži 40–60 kg (SI_ZAP KLO Bukovci 1945-1952 – šk. 17). V juniju leta 1950 so morali oddati 192 kg mesa in enega mršavega prašiča, ki je tehtal 50 kg. Oktobra so oddali 200 kg mesa, novembra pa 173 kg mesa. Predvsem ta odkup mesa in maščob je kmetom predstavljal najtežji del. Vzporedno s temi oddajami je bilo prepovedano klanje živali oziroma so morali za to dobiti odobritev veterinarja ter predstavnika krajevne oblasti. Kljub temu so kmetje pogosto klali na črno, čeprav so bila takšna dejanja kazniva in preganjana. Pri tem so kmetje tudi goljufali. Tisti, ki so imeli 50 kg masti, so namesto tega naredili krompir in mešali z mastjo (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Kmetje so se morali v tovrstnih situacijah znajti in

določena živila pustiti za lastno preživetje, zato so svoje pridelke pogosto skrivali, večkrat pa so se izterjevalcem obvezne oddaje tudi fizično uprli (Čepič 2005: 898). Po besedah sogovornice so meso zakopavali v zemljo, na skrivaj klali prašiče in podobno, samo da jim tega ne bi odvzeli. V primeru, če so odkrili goljufijo, so jim pobrali vse, kar so našli in določili še dodatno kazen.

V žitorodnih območjih, kamor spada tudi Ptujsko polje, je bil odkup določen glede na povprečen pridelek na hektar. Določeno je bilo, da so bila gospodarstva z manj kot hektarjem obdelovalne površine opravičena oddaje žit, gospodarstva z 1–3 ha obdelovalne zemlje so morala oddati do 200 kg žita, gospodarstva z več kot 20 ha zemlje pa so morala oddati 820 kg žita (Čepič 2005: 898). V vmesno kategorijo so spadali Žilačvi, ki so na 12 ha 40 a obdelovalne zemlje morali oddati pridelek določenih posejanih površin. To je bila pšenica na območju 93 a, rž in soržica velikosti 1 ha 20 a, ječmen v izmeri 16 a, oves 26 a in koruza v izmeri 1 ha 25 a. Pri tem so komisije upoštevale tudi živino, za katero se je priznala hrana.

Poleg zemljiških kriterijev je država omejila tudi količino določenih živil na družinskega člana. Kmetje so za prehrano družinskih članov lahko obdržali 250 kg belih žit ali 300 kg koruze na osebo ter 130–200 kg krompirja na leto (Čepič 2003: 897). V tistem času so Žilačvi pridelana žita oddajali po normiranih cenah, pri čemer so imeli ugodnosti pri preskrbi z racioniranimi industrijskimi izdelki. Ko pa so svoje pridelke prodali po vezanih cenah so zanje dobili denar ali bone, tako da so v zadružnih prodajalnah lahko kupovali industrijsko blago po nižjih enotnih cenah (Čepič 2005: 899). Ponekod ta menjava ni predstavljala nobene pridobitve, saj so določeni izdelki, kot so milo, sladkor in obutev, vedno primanjkovali.

Poleg navedenih kmetijskih pridelkov in drugih proizvodov se je v Bukovcih odvijal tudi odkup sadja, gozdnih sadežev in zdravilnih zelišč.

5.3.2 Ustanavljanje zadrug

Ob izvajanju agrarne reforme so bile ustanovljene tudi prve kmečke, delovne, živinorejske, obrtno produktivne, nabavno-prodajne (NAPROZE) in kreditne zadruge. Bile so vmesni člen med državo in zasebnim gospodarskim sektorjem. Pomembno vlogo v razvoju zadružništva v ptujskem okraju so imele NAPROZE, v katere je bilo vključenih 40 % prebivalstva v okraju. Poslovalnici NAPROZE sta delovali v Bukovcih in v Markovcih (Matjašič Črešnik 2008: 285).

Kmetijska zadruga Bukovci je kot gospodarska organizacija spadala pod občino Gorišnica. Sem so leta 1957 spadali še KG Borl, KG Zavrč, KG »Polje« Sobotinci, Letovišče grad Borl, KG Cirkulane, KG Gorišnica, KZ Gajevci, KZ Moškanjci, KZ Muretinci, KZ Podgorci, KZ Polenšak, KZ Zavrč, Rudniki Podgorci, Vičanci. Zadruga Bukovci je samo z upravnega stališča pripadala Oblo Gorišnica, ker je bil tu sedež. Prva zadruga se je v Bukovcih imenovala Ekonomija Bukovci in je bila minimalna in samostojna. Imela je samostojni žiroračun in samostojno računovodstvo. Tega je opravljala gospod Ocvirn, ki je bil kasneje direktor ptujske banke. Takšna oblika zadruga naj bi se po besedah Franca Kekca obdržala 5 do 6 let. V Bukovcih je bila zadruga ustanovljena leta 1947, ko se je začelo prestrukturiranje gospodarstva z uvedenim zemljiškim maksimum in kmečko oddajo (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Ekonomija Bukovci je stala na križišču glavne ceste proti Zavrču in leve stranske ulice, preko Žilave domačije.

Pred drugo svetovno vojno je bil lastnik trgovine in prostorov, kjer se je pozneje nahajala ekonomija in kmetijsko trgovska zadruga Bukovci, Nemeč Urban. Urban je bil vaški trgovec, ki je trgoval z vsemi osnovnimi živili, odkupoval stvari, živila od kmetov in jih prodajal naprej. Z njim so se vsi Bukovčani pogovarjali v nemškem jeziku. Bil je dober človek za bukovske vaščane in v Bukovcih so ga zaradi tega spoštovali. Pojavile pa so tudi izjeme, nekateri ga niso marali zaradi porekla. Z nacionalizacijo in podobnimi ukrepi je moral Urban zapustiti Bukovce, saj bi ga v nasprotnem primeru pregnali. Urban naj bi ostal v Bukovcih do leta 1946. Po tem letu se je ustanovila Ekonomija, še kasneje pa Kmetijska zadruga Bukovci (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Ustanovitelj prve ekonomije v Bukovcih je bil Miha Kekec, ki je po številnih zaprtjih neboljnih kmetov sklenil, da je treba najti rešitve. Edino rešitev je videl v tem, da je bilo potrebno poglobiti obstoječi družbeni red in olajšati razmere, ki so jih povzročale obvezne oddaje kmetov. S soglasjem »žlahnikov«, ki so bili prizadeti z obvezami oddajami, so ustanovili ekonomijo. Kmetje, ki so sodelovali pri ustanovitvi ekonomije, so bili Jure Hameršak, Ilga Mlinačov, Miha Hameršak in Franc Ciglar (Mlinačov). Ekonomijo so ustanovili tako, da so vložili v ekonomijo lastno zemljo, ki je po tem imela status skupne zemlje. V sklopu ekonomije so imeli možnost zaposliti ljudi na zemlji. Delovodja na teh posestih je bil Bukovčan Franc Korošec, ki je bil malo politično kadrovan. Bil je prvi komunist v Bukovcih, zato se je po vasi govorilo, da je vohun. Združeni kmetje so po ustanovitvi tovrstne socialistične zadruga preživeli obdobje obveznih oddaj, poleg tega pa niso bili obvezani k plačevanju nobene oddaje, razen kritju minimalnih stroškov s

plačevanjem davščine zadruga (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Ekonomija Bukovci je delovala pet let. Po tem obdobju je ekonomija propadla, takrat so si kmetje racionalno in pravno razdelili deleže, ki so jih vložili v samo ustanovitev ter spet postali posamezni lastniki. Pridelek ob prekinitvi delovanja ekonomije so si razdelili po vložnem deležu. Oddaja je bila vzrok za to, da se je tovrstna zadruga vzpostavila (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Na tem mestu je potrebno razlikovati med Kmetijsko zadrugo Bukovci in Ekonomijo. Ekonomija je bila oblika zadruga, ki je združevala različna proizvodna sredstva. Kmetijska zadruga Bukovci je nastala nekoliko kasneje, leta 1950, in je bila zadruga z omejenim jamstvom s trgovinsko vlogo. Prvi predsednik Kmetijske zadruga Bukovci je bil Miha Kekec, v trgovini pa je prvi posloval »Klinčov« Janez. Ta je vsem kmetom nudila pomoč pri trženju, saj je preko zadruga kmet lahko prodal večino svojih pridelkov (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Zadruga se je ukvarjala predvsem z odkupi tj. kupovanjem poljskih pridelkov in zelenjave, prodajo jajc, ki so jih prinesle okoliške gospodinje, nekaj pa so tudi izvažali. Na zadrugo je večina bukovskih kmetov prodajala zelenjavo, jajca, fižol in krompir. Ostalo so prodajali v Haloze, zelo malo pa so prodali na tržnici. Marija Fištravec pravi, da si »takrat že lahko spravil kaj, prodal jajca, morke (kumarice), krompir, mleko smo nosili« (Marija Fištravec, 30. 6. 2014). Franc Kekec pravi, da so v času njegovega otroštva pobirali krompir na njivi, ga potem nesli na zadrugo ter v zameno za to dobili salame, ki so jim rekli *prančvejgar*. Nekateri otroci so vso poletje med počitnicami zbirali jajca in jih v začetku septembra nesli na zadrugo. Z denarjem, ki so ga dobili, so si otroci lahko kupili svinčnike in knjige. To je bil eden od načinov, kako so prišli do šolskih potrebščin. Za prodajo jajc so lahko marsikaj dobili; lahko tudi tobak, sladkor, sol ipd. Na zadrugi so prodajali tudi svinjsko kožo po kolinah. Za to kožo so takrat kupili vse t. i. *gueue* (začimbe), ob tem pa je še nekaj ostalo (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Kmetijska zadruga Bukovci pa je imela tudi druge funkcije. Ni imela samo kmetijske funkcije, temveč je pomagala je pri športnih in kulturnih dejavnostih na vasi. Veliko je pripomogla tudi pri gradnji kulturnega doma v Bukovcih, ki so ga začeli graditi leta 1947. Takrat je bila lastnik celotnega objekta KZ Bukovci zadruga. V sklopu kulturnega doma Bukovci je delovala tudi knjižnica (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Zadruga se je obdržala do leta 1958, nato je leta 1961 ob ustanovitvi Kmetijskega kombinata Ptuj prešla pod lastništvo kombinata, nato ga je z obveznicami prevzela Perutnina Ptuj (Marija Fištravec, 12. 7. 2014). Iz obrazca leta 1957 je razvidno, da je zadruga Bukovci zelo slabo sestavljala in koordinirala njihovo gospodarstvo. To pomeni, da je iz same bilance razvidno, da je prišlo do nepravilnih izplačil, realizacije materiala, odpadkov, proizvodov ter

trgovskega blaga. Zadruga je imela izgube in je ob tem porabila ves rezervni sklad ter del investicijskega sklada. Težave so se pojavile tudi pri nabavi in prodaji osnovnih sredstev v letu 1957. Pri tem so se pojavile precejšnje razlike, če pri tem upoštevamo še investicije v teku, odpise in investicijsko posojilo, ki si ga je zadruga Bukovci pridobila isto leto (Gospodarsko finančna analiza o delu gosp. org. v letu 1957).

Jeseni leta 1951, ko je oblastem postalo jasno, da s kolektivizacijo niso dosegle želenega ekonomskega in političnega cilja, so začele reorganizirati kmečke delavne zadruge ali opuščati ta model kmetijske proizvodnje. Zadružništvo se je do sredine leta 1952 hitro zmanjševalo, dve leti kasneje pa je bilo na območju Slovenije le še 43 KDZ (Čepič 2005: 964). Po letu 1957 je nastal nov sistem zadružništva, ki je temeljil na partnerskem odnosu oziroma na kooperaciji. Pri tem je šlo za sistem sodelovanja med državnim oz. družbenim in zasebnim kmetijskim gospodarstvom, pri čemer se je spremenil tudi odnos do kmeta. Niso ga več obravnavali kot »razrednega sovražnika«, temveč kot »partnerja« (Čepič 2005: 1007).

Sistem kooperacije je poznal različne oblike sodelovanja med zadrugami in kmeti. Kmetijske zadruge so postale družbena podjetja in so izgubile klasični zadružni značaj. V sodelovanju s kmeti so prispevale mehanizacijo, reprodukcijski material in strokovno vodenje, kmetje pa so prispevali zemljo, delovni inventar in svoje delo (Čepič 2005: 1008). Zadruge so kmetom omogočale nakup kakovostnih semen, umetnih gnojil, zaščitnih sredstev, tudi posojil. Kmet se je zavezal, da bo v zameno za te ugodnosti zadrugi izročil določeno količino pridelkov. To je bilo t. i. kontrahiranje. Zadruge so od kmetov jemale v zakup zemljo, če je ti iz različnih razlogov niso mogli sami obdelovati (Čepič 2005: 1008). V sistemu kooperacije so bile zadruge same proizvodnja podjetja, t. i. kombinati. Na tem območju je bil najbolj znan Kmetijski kombinat Ptuj.

Na podlagi viškov zemlje po uvedbi agrarnega zakona so se ustvarile tudi zadruge, ki so nastale kot oblika ruskega kolhoza. To so bile kmečke zadruge po ruskem sistemu imenovane kolhoz, ki smo jih preuredili v kmetijske zadruge. Prva taka zadruga na našem območju je bila zadruga Sobetinci, ki se je kasneje preimenovala v Kmetijski kombinat (Franc Kekec, 29. 7. 2914). Ta zadruga naj bi razpolagala z zemljišči odvzetimi po zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji. Zemljo okoliških kmetov je razdeljevala, menjavala drugi zadrugi ipd.

Kmetijske zadruge, ki so bile ustanovljene v povojnem obdobju, so prišle v last večjih kmetijskih institucij. Kmetijska zadruga Bukovci je pripadala Kmetijski zadrugi Ptuj. Ta je pod svoje okrilje dobila še KZ Markovci, KZ Muretinci, KZ Gorišnica in KZ Moškanjci.

To so bile manjše enote vaških zadrug z omejenim jamstvom, ki so se združile v Kmetijsko zadrugo Ptuj. Kmetijski kombinat Ptuj je združil vso zemljo s Slovenskih goric, ki je bila po osvoboditvi odvzeta. Pod njegovo okrilje je spadala Kmetijska zadruga v Sobotincih (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Tako je moral tudi Franc Solina, kot srednji kmet z 10 do 15 ha obdelovalne zemlje, Ekonomiji KZ dati 5 ha 99 a njiv, 4 ha 58 a travnika, 1 ha 68 pašnika, kar je skupaj znašalo 12 ha 25 a zemljiških površin (gl. str. 27). Kmetija Žilavčih še ni spadala v kategorijo mogočnih – velikih kmetij, ki so imele v lasti čez 20 ha obdelovalnih površin.

5.4 Javna oskrba prebivalcev z živili in drugimi za življenje pomembnimi artikli

Po drugi svetovni vojni je največji problem predstavljala oskrba prebivalstva, ki je bila v veliki meri povezana s kmetijsko politiko povojnih razmer. Javna oskrba prebivalcev z živili in drugimi za življenje pomembnimi artikli je po vaseh potekala podobno, zato bom izpostavila nekaj značilnosti racionalne in zagotovljene preskrbe, ki so je bili deležni tudi vaščani Bukovec, s tem pa tudi družina Žilavčih.

Preskrba je bila načrtovana, vodena centralizirana in kontrolirana. To je bil način preskrbe prebivalstva z živili, oblačili, obutvijo, t. i. tehničnim blagom, za katerega je bilo značilno pomanjkanje blaga in »kart« (Čepič 2005: 893). Tak način preskrbe so sprva imenovali racionirana preskrba, od leta 1948 pa zagotovljena preskrba. Namen je bil le začasna vzpostavitev teh sistemov, vendar se je obdržal do začetka petdesetih let, predvsem zaradi neugodnih ekonomskih razmer povezanih z nezadostno proizvodnjo in dvigovanjem cen (Čepič 2005: 893). Pomemben je bil način prehranjevanja prebivalstva v mestih, za katere so skrbeli z obveznimi oddajami in odkupi kmetijskih pridelkov (Čepič 2005: 893).

5.4.1 Racionalna preskrba

Po sistemu racionalne preskrbe je pristojni državni organ predpisal količino osnovnih živil (moke, mesa, sladkorja itd.) in industrijskega blaga za široko porabo (obleka, obutev, tobačni izdelki, vžigalice ipd.). Vse to se je na podlagi živilskih nakaznic (»kart«), industrijskih bonov in nakazil, mesečno razdeljevalo med prebivalstvo (Matjašič Črešnik 2005: 279). To je bila

ena od glavnih značilnosti racionalne preskrbe, ki so veljale od leta 1942 do 1952, pri čemer je bilo pomembno, da se posamezniki niso ukvarjali s kmetijstvom ali pridelovali določenih živil doma (Čepič 2003: 893). Če so na primer na kmetiji klali živino, so morali to prijaviti ljudskemu odboru, da se je ta prepričal o teži zaklane živali in izračunal živilske nakaznice. Če je na primer štiričlanska družina vzredila 80 kg težkega prašiča, je bila 6 mesecev izključena iz racionirane preskrbe z maščobami ter za mesec in pol iz preskrbe z mesom (Čepič 2003: 894).

Merilo za pridobitev karte je bila težavnost dela, ki ga je nekdo opravljal. Vsi uporabniki racionirane preskrbe so bili razvrščeni v potrošniške razrede, za katere je bila točno določena količina živil, ki so jih dobili na svoje »karte« (Čepič 2005: 894). Ljudje so racionirana živila lahko kupili v trgovinah, ki jih je določil ljudski odbor. Sprva je oblast tolerirala zasebno trgovino na drobno, ker jo je potrebovala. Preskrbo je namreč lahko izvajala samo preko teh trgovin, saj je v njih videla leglo špekulacije, bogatenja in kapitalističnih odnosov (Čepič 2005: 894). Trgovina z mešanim blagom je bila v Bukovcih v lasti Justine Štumberger.

Marija Fištravec pravi, da so tisti, ki so šli v »ekonomijo«, dobili neke bone, s katerimi so si lahko kupili oblačila in obutev. Ekonomija je veljala kot zakon, mnogi so podobnosti videli v ruskih kolhozih, katerih načelo je bilo »zemljo tistemu, ki jo obdeluje!« (Marija Fištravec, 30. 6. 2014). V Bukovcih naj bi intenzivneje delovala med leti 1955 in 1956. V ekonomijo so iz Bukovcev šli Županovi, Hameršakovi, Mlinaričevi. Tem so dodelili tudi Žilačvo zemljo, ker je niso imeli. Bili so kot nekakšni agrarni interesi za zemljo, vendar so bili opravičeni od plačevanja davkov, obvezne oddaje pšenice in vseh drugih pridelkov (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

Zadružne trgovine, nabavno-prodajne zadruge oziroma NAPROZE so poslovale predvsem na podeželju. V primerjavi z zasebnimi trgovinami so bile zadružne in državne slabše organizirane in premalo specializirane. Marijin oče Ivan je imel pred vojno v *štoki* t. i. odkup. V *štoki* je bila zasebna trgovina, t. i. *špicerija*, kjer so v zadnjem delu stavbe uredili prostor, kjer je odkupoval. Jeseni leta 1947 je bila sprejeta politična odločitev o omejitvi oziroma odpravi zasebne trgovine. Franc Solina je trgovino zaprl pred uvedbo tega zakona. Oblast je tovrstne trgovine razumela kot »orožje delovnih množic v boju proti kapitalistični špekulaciji« (Čepič 2005: 894).

Zaradi pospešene industrializacije se je povečalo zaposlovanje v neagrarnih dejavnostih, kar je povzročilo razkorak med številom zaposlenih v neagrarnem gospodarstvu in količino pridelane hrane. Število zaposlenih se je v neagrarnem gospodarstvu do maja 1948 povečalo

za 50 %. Količina žita, ki jo je preko obvezne in proste prodaje odkupila država, pa se je povečala le za nekaj več kot pol odstotka. Zaradi tega je država uvedla zagotovljeno preskrbo, ki naj bi zagotavljala učinkovitejšo preskrbo prebivalstva, predvsem zato, ker je bolj upoštevala menjavo med vasjo in mestom (Čepič 2005: 896).

5.4.2 Zagotovljena preskrba

V začetku leta 1948 so se v preskrbi prebivalstva pojavile spremembe, ki so bile posledica industrializacije in njenih vplivov. Vedno več ljudi se je zaposlovalo v neagrarnem sektorju, pri čemer je prišlo do porušenega ravnovesja. Marca je bila uvedena zagotovljena preskrba, ki naj bi zagotavljala učinkovitejšo preskrbo prebivalstva, zato ker je bolj upoštevala menjavo med agrarnim in neagrarnim gospodarstvom, med vasjo in mestom (Čepič 2005: 896). Neposredno trgovanje s kmeti je bilo prepovedano, saj država ni dopustila, da bi kmetje lahko oddali več za potrebe zagotovljene preskrbe in prodajali nenadzorovano. Dopuščena jim je bila prodaja na tržnicah (Čepič 2005: 896). Blago so Bukovčani v tistih časih lahko prodajali le v zadrugah, kmetijske pridelke pa so lahko prodajali tudi na tržnicah. Ivana Vincek pravi, da kljub materinemu prigovarjanju ni bila rojena za na *trštvo*, saj je v Rogatcu enkrat cel dan prodajala čebulček, a ni prodala čisto nič. Od takrat ni imela volje, da bi se s tem še naprej ukvarjala. Na trštvo so se ženske peljale z vozom in kobilo, nekajkrat celo prespale na vozu in drugi dan spet skušale kaj prodati (Ivana Vincek, 22. 7. 2014). Na trštvo so hodili tudi v Slovenj Gradec in Maribor, vendar samo pred drugo svetovno vojno. Po zablembi več niso toliko pridelali, da bi bili zmožni pridelke še prodajati (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

Sistem zagotovljene preskrbe je bil namenjen tudi novi delovni sili v tovarnah, še posebej ustalitvi in odpravi sezonskega zaposlovanja. Zagotovljena preskrba zaposlenih je bila odvisna od težavnosti dela, delovnih razmer, položaja, starosti ipd. Količine živil so bile različne glede na težavnost dela. Za primerjavo lahko omenimo, da je delavec, ki je opravljal fizična dela, dobil 800 g kruha, jamski rudar in gozdni delavec pa 1000 g. Podobno je bilo tudi z določanjem količin mesa, maščob in sladkorja za obdobje enega mesca (Čepič 2005: 986). Vsak porabnik je glede na razvrstitev v potrošniški razred dobil določeno število točk na tekstil in obutev. Za vsak artikel je bilo določeno, koliko točk in odrezkov je moral porabnik dati poleg denarja. Za nakup tekstilnih izdelkov in obutve so imeli porabniki zagotovljene preskrbe na voljo tudi dodatne bone, s katerimi so kupovali vse industrijske izdelke v prosti

prodaji (Čepič 2005: 897). Boni so bili nominirani v denarnih zneskih in z njimi je porabnik plačal razliko med najvišjo in najnižjo ceno.

V drugi polovici 1950 je bila preskrba prebivalstva otežena zaradi suše in razveljavitve pogodb o gospodarskem sodelovanju z državami ljudske demokracije. Kazale so se predvsem kot zmanjšane dnevne in mesečne količine živil, zapiranje trgovin, zmanjšanje privilegijev nekaterih državljanov kot uporabnikov ipd. (Čepič 2005: 897).

Spremembe po koncu kolektivizacije so bile uvedene tudi pri preskrbi prebivalstva. V vaških zadrugah, kot je bila zadruga v Bukovcih, je bila omogočena prosta prodaja po nižjih enotnih cenah, industrijske potrošniške nakaznice in bone so zamenjali z industrijskimi in odkupnimi boni, večina proizvodov je bila v prosti prodaji. Po določenih cenah so bili v prodaji tobak in tobačni izdelki, vžigalice, sol, petrolej in oprema za novorojenčke (Čepič 2005: 964). Od maja je država porabnikom z zagotovljeno preskrbo od živil zagotavljala samo kruh, maščobe, sladkor, milo in kurjavo. Kasneje so potrošniške nakaznice zamenjali denarni boni. Novembra 1951 so bila namesto živilski bonov uvedena denarna nadomestila in s tem je bil končan sistem preskrbe »na karte« (Čepič 2005: 965). Od leta 1953 je bil sistem zagotovljene preskrbe vključno z obveznimi odkupi, odpravljen.

6. Uvedba mehanizacije, industrializacija ter prvi pojavi deagrarnizacije

6.1 Industrializacija

Industrializacija je zahtevala vse več delovne sile, zato so na gradbiščih in v novih tovarnah zaposlovali nekvalificirane in na hitro usposobljene delavce iz podeželja. V obdobju industrializacije, zlasti v tretjem letu petletke, ko je njeno izvajanje zašlo v krizo, se je število zaposlenih povečalo več kot dvakrat hitreje kot proizvodnja (Čepič 2005: 971). Izkazala se je večja potreba po kvalificirani delovni sili. Ljudje so se preseljevali v večja mesta, kot so Maribor, Ljubljana, industrijska mesta kot so Jesenice, Revirje, Kranj in kasneje še Koper.

V ptujskem okraju je bila industrija sorazmerno slabo razvita, saj je bilo na območju 14 industrijskih podjetij, kljub temu pa je leta 1954 začela predstavljati najpomembnejši dejavnik v spreminjanju gospodarstva okraja. V industriji sta bili v ptujskem okraju najmočnejše zastopani tekstilna industrija na Ptujju in v Majšperku ter živilska industrija v Središču in na

Ptjuju. Živilska industrija ima ugodne naravne pogoje, saj nudi kmetijstvo zadostno količino surovin. To industrijo so predstavljali mlini na Ptuj in v Središču, oljarna v Središču, manjše podjetje alkoholne industrije na Ptuj, podjetje za pulpuliranje sadja in mlekarne v Ptuj. V okraju so delovale tudi tri opekarne, in sicer v Ptuj, Ormožu in Janeževcih. Pravne lesne industrije na tem območju ni bilo. Razvita je bila težka industrija v Tovarni glinice in aluminija »Boris Kidrič« Kidričevo, ki je začela s proizvodnjo leta 1954 (Krajevni leksikon LRS 1954: LXV).

V tem obdobju je imela industrializacija močan negativen vpliv na kmetijstvo. V obdobju od leta 1948 do 1953 se je število kmečkega prebivalstva zaradi zaposlovanja v neagrarnih dejavnostih zmanjšalo za 8 %, kar je pomenilo 41 % delež kmečkega prebivalstva v Sloveniji (Čepič 2005: 972). Za novačenje delovne sile na vasi je država uporabljala ekonomski pritisk preko sistema preskrbe, od dodeljevanja živil do obveznih oddaj pa tudi davčni sistem. Oblast je delovno silo na vasi iskala med kmeti z manj kot 5 ha velikimi kmetijami, katerih pridelek je komaj zadoščal za samooskrbo. V nekmetijskih dejavnostih so se tovrstni kmetje zaposlovali prav zaradi pridobitve teh delavskih »kart« (Čepič 2005: 971).

V Bukovcih v obdobju industrializacije ni bilo nobenega reprezentančnega objekta, viden vpliv gospodarskih sprememb pa se je kazal z zmanjšanjem delovne sile, množičnim odhodom mladih v večja agrarna mesta ali tujino, kjer so si iskali delo. Pospešeno zaposlovanje kmečkega prebivalstva zunaj kmetijske dejavnosti je povzročilo tudi spreminjanje števila kmetij, ki so se ukvarjale izključno s kmetijsko dejavnostjo. Čeprav se kmetije niso množično opuščale, se je negativno urejevanje kmetij tistega časa kazalo predvsem v zaostalosti.

Na vaških kmetijah za mlade ni bilo prihodnosti niti zaslužka. Imeli so samo dve možnosti zaslužka na vasi. V vasi so imeli možnost delati le na domačih kmetijah, ki so bile pogosto majhne in sposobne le lastnega preživetja družine. Druga opcija dela pa je bilo delo pri težakih, ti so vso leto delali, da so lahko imeli v lasti gredo krompirja ali eno red koruze. Lastniki manjših delov zemlje so bili večji kmetje. To je bil tudi glavni vzrok za odhod mladih z željo po boljšem življenju in dobičku. Ker je država v tistih časih močno razvijala infrastrukturo, je množično gradila industrijske objekte in druge podobne stavbe. Za to je bila potrebna industrijska in gradbena delovna sila, zato je ogromno bukovskih fantov sodelovalo pri gradnji hidroelektrarn na Dravi. Mnogo jih je ob gradnji tovrstnih objektov v nesrečah tudi umrlo. Tako je umrl Salarov Franc iz Bukovcev, ki so ga domov pripeljali mrtvega iz

Vuzenice. V tistem času so se gradile hidroelektrarne Fala, Vuzenica, Dravograd in Vuhred. Zanimivo je, da se kmetije niso množično opuščale, čeprav je bil vpliv same industrializacije na vasi močno viden. Res pa je, da je veliko kmetij, ki niso imele naslednikov, propadlo. Na kmetijah so po navadi ostajale žene same z otroki in skrbele za poljedelstvo, živino in obdelovale svojo »želarijo« ter s tem doprinesle k družinskemu preživetju ob odsotnosti moške delovne roke (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Pri Žilavcih je bil odraz industrializacije viden z odhodom sina Ivana in drugih bukovskih fantov v Šoštanj, kamor so pogosto hodili z željo po boljšem zaslužku. Vsi mladi fantje so v petdesetih do šestdesetih letih odhajali v Šoštanj, saj ni bilo denarja, noben pa ni bil učen. Takrat se je v Šoštanju odprlo gradbišče. Delali so regulacije in jezero v Velenju. Marija pravi, da je bil brat izredno sposoben in če bi se šel učiti, bi daleč prišel. Sprva je v Celju delal kot delavec, nato pa je bil delovodja. Tako je ostal v Celju ob Savinji, si zgradil hišo in se odselil od doma v Bukovcih (Marija Fištravec, 30. 6. 2014). Ponekod je velik del zaposlenih v neagrarnih dejavnostih še naprej živel na vasi in se po delu v tovarni ukvarjal s pridelavo hrane za lastne potrebe. V tem obdobju se je povečalo tudi število dnevnih migrantov in število mešanih gospodarstev (Čepič 2005: 972).

Z obdobjem industrializacije so mladi iz Bukovcev in okoliških vasi masovno odhajali delat v tovarne, odselili so se v bližnja mesta, predvsem v Maribor. Kot primer lahko navedemo izkušnjo z Žilavci kmetije. Sin Franca Soline, prav tako Franc, je bil primoran pri dvajsetih letih zapustiti Bukovce in se preseliti v Celje, saj so tam takrat mladi fantje videli možnosti zaposlitve. Iz Bukovcev jih je po besedah Marije Fištravec odšlo zelo veliko in nikdar več se niso vrnil v rodno vas (Marija Fištravec, 12. 7. 2014). Kar nekaj kmetij, ki niso imele naslednikov, je v Bukovcih tudi takrat propadlo. Pojavljale so se tudi t. i. mešane kmetije, kjer je velik del zaposlenih v neagrarnih dejavnostih še naprej živel na vasi in se po delu v tovarni ukvarjal s pridelavo hrane za lastne potrebe.

V tem času se je močno razvijal tudi Kmetijski kombinat Ptuj, ki je imel v sedanji občini Markovci 52 ha dobrih njivskih površin in hleve za vzrejo govejih pitancev. Pod Kmetijski kombinat je prišlo tudi nekaj zemljišč Žilavcih zaradi zgradbe kanala, ki je razpolovil zemljišča. Žilavci odškodnine niso dobili, ker odvzeto zemljišče po izvedbi agrarne reforme ni bilo več v njihovi lasti (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

6.2 Mehanizacija

Z uveljavitvijo zasebnega kmetovanja znotraj komunistične ureditve se je začela večati tudi proizvodnja, še zlasti od sedemdesetih let 20. stoletja dalje, ko je prišlo do tehnološke posodobitve kmetijstva. Za ptujski okraj lahko trdimo, da sta bila pred vojno samo dva traktorja, leta 1954 pa jih je bilo, po podatkih sodeč, kar 60. Bili so bila v lasti državnih posestev in zadrug. Mehanizacija se je širila preko kmetijskih posestev ob pomoči državnih kmetijskih zadrug. Razlogov za množično vstopanje kmetov v kooperativna razmerja z zadrugami je bilo več: prodaja, večji dobički, možnost mehanizacije, ki je bila potrebna za obdelovanje, dostop do semen in umetnih gnojil, ki takrat še niso bila splošno dostopna (Čepič 2005: 1008). Večina mehanizacije je bila sprva v lasti kmetijskih zadrug, ki so pokupile ogromno teh strojev in jih potem delile med kmete ter jim opravljale usluge. Primer take zadruga je bila zadruga v Sobotincih, ki je imela tudi po uvedbi zakona o agrarni reformi vlogo zemljiške zadruga, katere namen je bil razpolaganje in delitev zemljišč. Ta zadruga je imela že toliko mehanizacije, da je bila zmožna pomagati kmetom in jim je s posojanjem strojev pomagala pri obdelovanju zemlje. Te usluge sta kot zadružna traktorista opravljala Bukovčana Tečov Franc in Franc Major. V nasprotju z uvedbo mehanizacije v sklopu zadrug pa so se začetki mehanizacije na privatnih kmetijah uvedli med leti 1955 do 1960 (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Kmetijska proizvodnja na kmetijah je močan napredek doživela v šestdesetih letih 20. stoletja, ko so se v Bukovcih pojavili prvi traktorji. Prvi traktor je bil na železna kolesa z zobci. Imel je obroč z zobmi. Ta traktor je močno ropotal, bil je tudi zelo počasen. V šestdesetih letih se je začela modernizacija kmetij, nakupili so mehanizacijo, gradili so hleve za prašiče in govedo (Meznarič 2008: 93). Leta 1962 je bilo v Bukovcih mogoče zaznati velike spremembe na kmetijskem področju. Poleg traktorjev se je uvedla tudi druga mehanizacija. Predstavljala so jo osnovna orodja, kot so plug, brana kot priključki, mlatilnica, ki so jo imeli samo eno v celi vasi (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

Pri Žilavcih so bili bogati kmetje, zato so bili v primerjavi z drugimi kmeti napredni. Franc Solina je svoj prvi traktor kupil v Nemčiji, poleg tega pa še nekaj starih strojev. Prvi traktor so kupili nekje leta 1970 ali 1971 in bili tretji kmetje v Bukovcih, ki so kupili traktor. Čeprav po ukrepih agrarne reforme niso imeli več veliko zemlje, so kljub temu nakupili vso potrebno mehanizacijo, saj niso želeli vedno prositi drugih, da bi jim posodili stroje (Anton Fištravec, 12. 7. 2014).

6.3 Deagrarizacija in drobljenje površin

Deagrarizacija je proces spreminjanja gospodarstva, ki označuje preusmerjanje agrarnih (kmečkih) poklicev v neagrarne (nekmečke). Ljudje so ob tem opuščali kmečki način življenja, se zaposlovali v industrijskih in storitvenih dejavnostih ter ob selitvi v mesta prevzemali mestni način življenja. Takšno stanje je bilo posledica gospodarskega in družbenega razvoja, ki je spodbujal delovno migracijo, zaposlitev mladih izven kraja bivanja, kar je vzpodbudila tudi razdrobljenost in majhnost kmečkih posesti. Velik vpliv je imela tudi industrializacija, ki je zahtevala vse več delovne sile, zato so na gradbiščih in v novih tovarnah zaposlovali nekvalificirane in na hitro usposobljene delavce s podeželja.

Proces deagrarizacije je v Bukovcih potekal podobno kot po vsej Sloveniji, kjer smo imeli do leta 1971 20 %, leta 1981 pa samo še 9 % kmečkega prebivalstva. Povprečna površina obdelovalne zemlje na kmečko gospodarstvo na Ptujskem polju pa je znašala le 1,68 ha (Meznarič 2005: 94).

Z deagrarizacijo se je spremenila tudi struktura obdelovalnih površin poleg tega pa še kultur, pšenico je izpodrinil krompir, deloma tudi koruza. Zelo se je povečal delež krmnih rastlin za potrebe živinoreje in industrijskih rastlin. V ptujskem okraju so največ gojili krompir, precej pa tudi rž in koruzo, mnogo manj pa pšenice. Priljubljena je postala setev ajde. Močno je bila razvita svinjereja, medtem ko so govedoreji posvečeno premalo pažnje, saj so jo gojili predvsem kot delovno živino in kot proizvajalca gnoja, ki ga prodnata in slabo humusna zemlja potrebuje (Krajevni leksikon LRS 1954: LXIV).

6.4 Elektrifikacija

Gospodarstvo po osvoboditvi je v ptujskem okraju močno dvignila elektrifikacija. Prvi začetki vzpostavitve elektrifikacije segajo v čas pred drugo svetovno vojno, ko je bilo elektrificiranih četrtnina kmečkih gospodinjstev, po vojni približno do leta 1960 pa jih je elektriko dobilo dve tretjini (Čepič 2005: 1015). Po osvoboditvi je bilo zgrajenih v ptujskem okraju 33 frafo postaj, 76 km daljnovidov visoke napetosti in 269 km krajevnega omrežja (Krajevni leksikon LRS 1954: LXVI). V tem času se je nadaljevala elektrifikacija vasi današnje občine Markovci. Sprva so se odločali o napeljavi cestne razsvetljave, pri čemer so si vaščani močno prizadevali, da bi tudi v njihovih domovih zasvetile električne luči. Kljub pomanjkanju električnega materiala, delovne sile in drugih težav se je leta 1946 ta želja le uresničila. Na to

je vplivala tudi izgradnja 20 KW daljnovoda visoke napetosti v dolžini 7970 m in omrežja nizke napetosti v dolžini 11940 ter transformatorskih postaj v Stojncih in Mali vasi (Matjašič Črešnik 2005: 276). Sodeč po besedah sogovornice so elektriko v Bukovcih dobili že leta 1946 (Marija Fištravec, 30. 6. 2014). Sprva je bila elektrika redka in draga, vendar je takrat predstavljala nepogrešljivo inovacijo. Da je bila elektrika ob samem začetku izredno redka, nam priča podatek, da so na kmetiji pri Žilačvih imeli sprva samo eno luč (Marija Fištravec, 30. 6. 2014).

Novo inovacija v vasi pa je ob uvedbi elektrike predstavljal tudi prvi radio, ki ga je leta 1947 kupila Kmetijska zadruga Bukovci. Radovedne ženske na vasi so mnogokrat prišle poslušat radio, ker je bil to v tistem času fenomen na vasi. Radio je bil v lasti Miha Kekca (Franc Kekec, 29. 7. 2014).

7. Stanje kmetije v sedemdesetih in osemdesetih letih

Najbolj viden proces, ki je vplival na samo prestrukturiranje zemljiškega sistema, je bil v tem obdobju deagrarizacija. Deagrarizacija v sedemdesetih in osemdesetih letih je bila posledica gospodarskega in družbenega razvoja. Ta je vzpodbujal delovno migracijo, zaposlitev mladih izven kraja bivanja, kar je bilo posledica razdrobljenosti in majhnih posestev. Proces deagrarizacije je v Bukovcih potekal podobno kot po vsej Sloveniji, kjer smo imeli leta 1971 20 %, leta 1981 pa samo še 9 % kmečkega prebivalstva (Meznarič 2008: 94).

Kmetijstvo je v teh letih napredovalo in dobilo svojo vrednost. *»Nastali smo močna samooskrbna in kmetijska država«* (Franc Kekec, 29. 7. 2014). V primerjavi z današnjim časom smo imeli v sedemdesetih letih 90 % samooskrbnost, danes pa je imamo 30 %. K temu so veliko pripomogle obstoječe kmetijske zadruge. Vse kmetijske zadruge, ki so ostale iz osvoboditvenih reformskih časov, so napredovale s pomočjo in vodenjem kmetijskih strokovnjakov ter se ob tem močno mehanizirale.

Tako je bila vas Bukovci močno povezana z delovanjem Kmetijske zadruge Ptuj. Kmetijska zadruga Ptuj je v sedemdesetih letih začela z organiziranim odkupom pšenice in uvajanjem nove poljedelske kulture, to je bila rdeča pesa. Poleg tega se je v tem času kar nekaj kmetij iz Bukovcev odločilo za rejo perutnine preko Perutnine Ptuj. V osemdesetih letih je Kmetijska zadruga Ptuj organizirala razvoj uslužnostnega pitanja prašičev in govedi. Veliko kmetov je

začelo pitati govedo, zato so začeli graditi velike hleve za pitanje (Meznarič 2008: 93). Na podlagi razvoja živinoreje in možnosti po povečanju kmetovega dobička je kmetija pri Žilavčih sledila gospodarskim trendom tistega časa. V osemdesetih letih so na kmetiji gojili čez 20 prašičev, od tega 3 do 4 breje svinje, prašiče, bekone ter krave. Od tega so prodajali predvsem prašiče in bekone, kar je bil eden od glavnih razlogov ohranjanja in ukvarjanja s kmetijstvom. Zaradi povečanega števila živine so na večjih kmetijah morali dograjevati dodatno infrastrukturo namenjeno živini. Na kmetiji Žilavčih so zgradili dodatne hleve z rešetkami za prašiče (Marija Fištravec, 30. 7. 2014).

Ob razvoju živinoreje se je povečala tudi možnost razvoja poljedelstva. Kmetija Žilavčih je obdelovala 4 ha obdelovalnih površin. Na tej zemlji so pogosto gojili pšenico, koruzo in ječmen. Zaradi dokaj obsežne velikosti posesti so zaradi lažjega obdelovanja morali slediti razvoju mehanizacije. Dokupili so stroje, ki so jim lajšali delo na zemlji. V devetdesetih letih je pomen kmetijstva upadal in s tem je upadalo tudi stanje na kmetiji pri Žilavčih. Neugodne razmere, razdrobljenost posesti in upad živinoreje so vodili k temu, da so kmetijstvo na kmetiji pri Žilavčih začeli opuščati. Podobno stanje na kmetiji se je ohranjalo do leta 2000, ko jim je bila po denacionalizaciji vrnjena zemlja, od katere so dali del v najem, preostanek zemlje pa še leta 2007 (Marija Fištravec, 30. 7. 2014).

8. Današnje stanje bivšega agrarnega posestva

Preoblikovanje podeželja pod vplivom urbanizacije je v vasi Bukovci najbolj vidno v današnjem času. To se najbolj prepričljivo kaže v spreminjanju dejavnostne sestave prebivalstva in v trenutnem upadanju deleža kmečkega prebivalstva. V občini Markovci prevladujejo mešane kmetije, zelo malo kmetij se ukvarja s tržno pridelavo poljščin, živine ali mleka (Korošec 2005: 41). Največ poljedelskih površin zavzemajo žita za pridelavo zrnja, sledijo industrijske rastline, še posebej sladkorna pesa.

Leta 1991 se je večina aktivnega prebivalstva v občini Markovci ukvarjala s kmetijstvom, posledica je bila agrarna prenaseljenost. Vladimir Korošec pravi, da so »*prebivalci kljub zaposlitvi v nekmetijskih dejavnostih v bližnjih zaposlitvenih centrih obdržali kmetije, saj si na ta način izboljšujejo socialni položaj*«. Lahko trdimo, da so se delavci ukvarjali s kmetijstvom kot dopolnilno dejavnostjo. Relativno visok odstotek kmečkega prebivalstva v devetdesetih

letih po vaseh občine Markovci je bil posledica zemljiško-posestne razdrobljenosti in pozne urbanizacije.

V občini Markovci se je po letu 1991 delež v kmetijstvu aktivnega prebivalstva zniževal hitreje kot v nekaterih primerljivih območjih, kar je bila posledica visoke stopnje urbanizacije, predvsem v Kidričevem in Mariboru (Korošec 2005: 40). Franc Kekec trdi, da je kmetijstvo tega območja začelo nazadovati s slovensko osamosvojitvijo. Na to sta vplivala predvsem gospodarska kriza v svetu, odvisnost slovenskega gospodarstva od evropskega in posledično tudi svetovnega ter majhnost našega ozemlja (Franc Kekec 29. 7. 2014). Kot primer lahko navedem tudi stanje na kmetiji pri Žilavcih. V letu 1994 je po 5.čl. Zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij in 14. čl. Zakona o skladu kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije vknjižila lastninska pravica v korist države in s tem je Republika Slovenija postala lastnik nekaterih Žilavcih zemljišč. S tem ta zemljišča še vedno niso bila v njihovi lasti in upravljanju, saj si je to pravico upravljanja in razpolaganja pridobil sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije (Zemljiška knjiga Ptuj, vl. št. 38, Puechdorf). Na nazadovanje kmetijstva je vplivalo tudi večinsko lastništvo države na posestvih lokalnih kmetov.

V letu 2002 se je delež v kmetijstvu aktivnih prebivalcev drastično zmanjšal, povečal pa se je delež zaposlenih v industriji in storitvenih dejavnostih.

Čeprav je bilo leta 2000 v občini Markovci 32, 1 % gospodinjstev s kmečkim gospodarstvom, nekdanje veliko agrarno posestvo Žilavcih v to kategorijo v zadnjem desetletju ne spada (Korošec 2005: 40). Občutno povečanje zaposlitvenih možnosti v industriji je bila ena od vzrokov opustitve kmetije pri Žilavcih.

Nekatere kmetije naj bi namesto posestva dobile izplačano odškodnino, s katero si sicer ne bi mogle povrniti stanja bivšega agrarnega posestva, vendar so služile le kot nadomestilo za odvzeta zemljišča v povojnem obdobju. Odškodnina je bila v obliki neke vrste odkupa, kar se je kasneje maščevalo pri denacionalizaciji. Odškodnina, ki so jo vzeli nad kmetijskim maksimumom, je bila minimalna in slabo plačana, vendar so bili ljudje preprosti in zadovoljni že z malimi doprinosi (Franc Kekec, 29. 7. 2014). V postopku, v katerem je država vračala posestva bivšim lastnikom, je bilo tudi cerkvi mnogo povrnjeno. Cerkev sv. Marka je dobila leta 2010 v celoti povrnjena vsa posestva, ki so jim bila odvzeta po agrarni reformi, vendar župnišče te zemlje ne opravlja. Cerkev naj bi dobila odškodnino zaradi nezmožnosti obdelovanja (Franc Kekec, 30. 7. 2014).

Z osamosvojitvijo se je začel denacionalizacijski postopek, ko je Slovenija morala prevzeti evropsko zakonodajo. Leta 2000 se je začel postopek denacionalizacije v Bukovcih, ko so Žilavci po sodni zaplembi in prenosu njihovih zemljišč v splošno ljudsko premoženje dobili od države vrnjeno le 3 ha, od odvzetih 10 ha posestev v Bukovcih in okolici. Celotnega zemljišča niso dobili vrnjenega, ker so se v času denacionalizacije pustili odkupiti. To pomeni, da so od države sprejeli odškodnino (odkupnino). Če odkupnine ne bi sprejeli, bi zemljišča v celoti dobili vrnjena (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Posestva, ki so jim bila vrnjena, so imenovali »zaje«. To je bilo posestvo, ki je ležalo na parcelah za gospodarskim poslopljem na kmetiji Bukovci 43. Do takrat so obdelovali 4 ha zemljišč, katera so jim prepustili po agrarni reformi leta 1945. Tako so imeli leta 2000 v lasti skupaj vseh zemljišč 7 ha. Čeprav so imeli v lasti veliko zemljišč, kmetija ni mogla ohraniti svojega prvotnega namena. *»Razlaščene velekmetje, ki jim je bilo odvzeto po zemljiškem maksimumu, so se izgubile in se nikoli več dvignile«*, kar je nazoren prikaz stanja in razvoja posestva, ki ga je doletela agrarna reforma na bukovskih kmetijah (Franc Kekec, 29. 7. 2014). Sin Marije Fištravec je zaposlen v tovarni aluminija, kar je spremenilo strukturo kmetijskega poslovanja na kmetiji. Zaradi pomanjkanja časa, zaposlitve izven kmetijske dejavnosti ter prevelike količine obdelovalne zemlje, se danes Žilavci ne ukvarjajo več s kmetijstvom kot s primarno dejavnostjo za preživetje. Od vseh 7 ha so dali leta 2007 zemlje v najem večjim kmetom. Kljub ohranjeni kmetijski mehanizaciji t.j. traktorju in ostalemu orodju sami niso zmogli obdelovati tako velike površine njiv. V najem so zemljo prvič dali leta 2000, najprej samo 1 ha, nato pa so ugotovili, da se obdelovanje v njihovem primeru ne splača in dali leta 2007 v najem še preostanek zemlje (Marija Fištravec, 30. 7. 2014). Trenutno obdelujejo le 5 a zemlje, kjer imajo posajeno povrtnino, krompir, kumarice in čebulo. To jim predstavlja nekakšen vrt za gospodarskim poslopljem.

V prvem desetletju 20. stoletja se je na vasi občutno zmanjšala tudi živinoreja. Opuščanje se je začelo v devetdesetih letih. Ko so mesno predelovalne industrije opustile določen način pitanja, je stalež živine na kmetijah močno upadel. Kmetom so vhljavali živino le na finančni obračun in zaradi previsokih obresti veliko kmetov živine ni več vhljavalo. Tako se je živinoreja konec 90. let začela na območju občine Markovci zmanjševati. Rejci prašičev so začeli s proizvodnjo pujskov, ki so jih nato pitali do pitancev, če je bila kriza, pa so prodali že pujske (Meznarič 2008: 93). Redke so bile kmetje, ki so imele več kot 3 glave živine. Sodeč po trenutnem stanju imajo živino le večji kmetje, ki jim kmetje predstavlja glavni ali dodatni vir zaslužka. Ti kmetje sta v Bukovcih kmetje Marije Vodopivec z govedom in kmetje Ivanke Forstnerič s piščanci. Mnogi kmetje, ki so v devetdesetih leti še imeli mešane

kmetije in ob tem še gojili živino, na primer prašiče ali krave, so to vedno bolj opuščali in se odločali za službe samo v neagrarnem sektorju.

Žilavci so nazoren prikaz tovrstnih kmetij, kjer je vidno izrazito opuščanje poljedelstva in živinoreje. Nekdaj veliko agrarno posestvo je z leti sprememb, reform in življenjskega standarda nekdanja primarna dejavnost preživetja začelo spreminjati v postransko dejavnost. Trenutno imajo Žilavci le kokoši, saj se Mariji Fištravec in njenemu možu ne splača gojiti prašičev in druge živine. Do pred kratkim so sicer imeli še prašiča, vendar samo iz razloga, ker so imeli za porabiti še staro zrnje, s katerim so živino lahko hranili. Pravi, da se bolj splača, če si »koline kupijo« (Marija Fištravec, 30. 7. 2014).

Poleg kmetijstva se je v času deagrarnizacije občutno začelo zmanjševati tudi obdelovanje v vinogradih. Žilavci obdelujejo vinograde v Gruškovcu, vendar v manjšem obsegu od 18 do 20 a.

9. Zaključek

Kmetija pri Žilavcih nam skozi gospodarske prelomnice skuša podati prikaz oziroma pot srednjega agrarnega posestva, ki so ga v preteklih stoletjih doleteli reformni časi, kot smo delno tudi uvideli. Čeprav so nekateri podatki šli v pozabo, in je od njih ostal le obris, skušam na podlagi zakonskih določitev prikazati, kakšna je bila agrarna politika in njen odraz v spominih preprostih ljudi, ki so te reformne čase konkretno izkusili.

Stanje med obema svetovnima vojnama in v povojnih časih so vedno določali ukrepi države, ki je skušala z določili vzpostaviti primerno politiko, od katere bi imeli korist oboji, oblast in lokalno prebivalstvo. Tako so uvedli zakon o agrarni reformi in kolonizaciji, s katerim so razlastili velike kmete in njihov višek posesti sprejeli kot Splošno ljudsko premoženje. Podobna situacija se je zgodila na kmetiji pri Žilavcih. Odvzeli so jim posestva, ker so presegli zemljiški maksimum, ki je takrat znašal 10 ha. Na podlagi te kmetije in pričevanja vaščanov vasi Bukovci smo spoznali tudi druge ukrepe, ki jih je država uvedla. To so bila ustanavljanja kmetijskih zadrug ter obvezne oddaje prebivalstva. Da bi država lahko preskrbela tudi mestno prebivalstvo, so uvedli tudi javno oskrbo prebivalstva, ki je bila sprva racionalna, pozneje pa zagotovljena. S samim razvojem je bila pogojena tudi uvedba mehanizacije ter industrializacija, ki je zahtevala vse več delovne sile. To je bil vzrok, da so na gradbiščih in v novih tovarnah zaposlovali nekvalificirane in na hitro usposobljene delavce iz podeželja. V sedemdesetih in osemdesetih letih je bil najbolj viden proces, ki je vplival na samo prestrukturiranje zemljiškega sistema v tem obdobju, postopek deagrarnizacije. Ta je vzpodbujal delovno migracijo, zaposlitev mladih izven kraja bivanja, kar se je v Bukovcih kazalo predvsem z odhodom mladih fantov in v sodelovanju s Kmetijsko zadrugo Ptuj. Preoblikovanje podeželja v vasi Bukovci pa je najbolj vidno v današnjem času, kar se kaže kot močan vpliv urbanizacije na vasi. Tako je obravnavana kmetija Žilavci nazoren prikaz tovrstnih kmetij, kjer je danes vidno izrazito opuščanje ali popolna stagnacija poljedelstva in živinoreje. Nekdaj primarna dejavnost preživetja jim danes predstavlja le še postransko dejavnost.

Kronološki pregled nekdanjega agrarnega posestva nam daje uvid v stanje nekoč in danes. Iz tega lahko razberemo, kakšno je delovanje oblasti danes, za kaj si prizadeva in kaj lahko pričakujemo tudi v prihodnosti. Premočne agrarne reforme so opustošile kmetijsko dejavnost po vaseh, nadaljnja zakonska določila pa poskrbela, da je ponoven vzpon teh kmetij nemogoč. Redki so primeri na vasi, kjer se intenzivno ukvarjajo s kmetijstvom. Lahko pa trdimo, da

nobeden od teh kmetov, ki jim danes kmetijstvo predstavlja še dodaten vir zaslužka, v prejšnjih desetletjih ni doživel zaplembe premoženj, prevelikih obveznih oddaj, katerih ni bil zmožen odplačevati. Kmetije, ki so bila deležne ukrepov gospodarskih ločnic, niso nikoli več doživele obdobja, v katerem bi se ponovno ukvarjali s kmetijstvom, kot so se v predvojnem obdobju. Čeprav jim je država vračala odvzeta premoženja ali vsaj odškodnino, to nikoli ni moglo nadomestiti statusa agrarnega posestva, kakršen je bil nekoč.

10. Literatura in viri

Seznam uporabljenih kratic

AVNOJ – Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije

KLO – Krajevni ljudski odbor

LO – Ljudski odbor

NAVOD – Nabavljalni zavod Slovenije

NAPROZA – Nabavno prodajna zadruga

NOB – Narodnoosvobodilni boj

KZ – Kmetijska zadruga

KDZ – Kmetijsko delavska zadruga

SNOS – Slovenski narodnoosvobodilni svet

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

10.1 Literatura

Čepič, Zdenko

2005 »Agrarna reforma in kolonizacija«. V: *Slovenska novejša zgodovina 2: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992*. Jasna Fischer, ur. Mladinska knjiga Založba, Inštitut za novejšo zgodovino: Ljubljana. Str: 883-889.

Čepič, Zdenko

2005 »Kmetijska politika in kmetijstvo«. V: *Slovenska novejša zgodovina 2: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992*. Jasna Fischer, ur. Mladinska knjiga Založba, Inštitut za novejšo zgodovino: Ljubljana. Str: 889-892.

Čepič, Zdenko

2005 »Preskrba prebivalstva in obvezni odkupi«. V: *Slovenska novejša zgodovina 2: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992*. Jasna Fischer, ur. Mladinska knjiga Založba, Inštitut za novejšo zgodovino: Ljubljana. Str: 893-900.

Fiscer, Jasna

2004 »Gospodarski in socialni razvoj«. V: *Slovenska novejša zgodovina 1848-1992*. Jasna Fischer, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str: 224-229.

Kulturno društvo Bukovci

2005 »Vas Bukovci«. Vir: <<http://users.volja.net/kdbukovci/vas.htm>>, pregledano 1. 8. 2014.

Korošec, Vladimir

2005 »Najnovejši demografski, ekonomski in prostorski razvoj občine Markovci«. V: *Iz korantove dežele: Občina Markovci - o naših krajih in ljudeh*. Slavica Pičerko Peklar, ur. Občina Markovci: Markovci. Str: 30- 49.

Krajevni leksikon Ljudske republike Slovenije

1954 Zavod za statistiko in evidenco LRS. Ljubljana.

Maučec, Janez in Alenka Rožanc

2008 »Iz zgodovine župnijske kronike sv. Marka«. V: *Iz korantove dežele: Občina Markovci - o naših krajih in ljudeh*. Slavica Pičerko Peklar, ur. Občina Markovci: Markovci. Str: 158-181.

Matjašič Črešnik, Marija

2005 »Skozi čas«. Vir:<http://www.markovci.si/index.php?option=com_content&view=article&id=2%3Askozi-as&catid=1%3Azgodovina&Itemid=44&lang=sl>, pregledano 1.8.2014.

Matjašič Črešnik, Marija

2005 »Vasi in prebivalci občine Markovci od leta 1945 in 1980«. V: *Iz korantove dežele: Občina Markovci - o naših krajih in ljudeh*. Slavica Pičerko Peklar, ur. Občina Markovci: Markovci. Str: 114- 145.

Meznarič, Dušan

2008 »Kmetijstvo v občini Markovci«. V: *Iz korantove dežele: Občina Markovci - o naših krajih in ljudeh*. Slavica Pičerko Peklar, ur. Občina Markovci: Markovci. Str: 90-108.

Pičerko Peklar, Slavica in Karolina Pičerko, Milka Liponik

2008 »Osebnosti - znanci in prijatelji«. V: *Iz korantove dežele: Občina Markovci - o naših krajih in ljudeh*. Slavica Pičerko Peklar, ur. Občina Markovci: Markovci. Str: 449-467.

Šuligoj, Ljubica

2003 »Agrarna reforma in nekateri socialni problemi med svetovnimi vojnami na ptujskem območju«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 39 (1-2): 49-61.

Lazarević, Žarko

»Dvestoletne poti slovenskega kmetijstva«. Spletni vir: <
http://www.tms.si/fck_files/image/Dogodki11/TE/kmetijstvo.pdf>, pregledano 5.8.2014.

Lazarević, Žarko

2005 »Kmetijstvo in kmečko združništvo«. V: *Slovenska novejša zgodovina 1: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992*. Jasna Fischer, ur. Mladinska knjiga Založba, Inštitut za novejšo zgodovino: Ljubljana. Str: 441-445.

Puconja, Miran

2011 *Slovenska kmečka kultura: na Cvenu od zemljiške odveze do začetka tretjega tisočletja*. Murska Sobota: Tiskarna Klar.

10.2 Viri

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv Ptuj, fond, OLO Ptuj, škatle: 11,16,17, 28, 32, 33.

Zgodovinski arhiv Ptuj, fond, KLO Bukovci 1945-1952, škatle: 1,2,5

Zgodovinski arhiv Ptuj, fond, OBLO Gorišnica, škatle: 11, 12, 13, 14,17

Zgodovinski arhiv Ptuj, fond, Občina Markovci, škatle:

Zgodovinski arhiv Ptuj, fond, Okrajno sodišče Ptuj – zaplembe, škatle:

Uradni list Ur. l. LRS, 7-28/23.01.1946.

Uradni list Ur.l. SNOS in NVS, št. 62/45

Uradni list Ur.l. SNOS in NVS, št. 62/45

Uradni list Ur. l. LRS, 7-28/23.01.1946.

Spis 394, OLO Ptuj, šk. 16 (SI_ZAP/078/16)

Spis 837, OLO Ptuj, šk. 28 (SI_ZAP/078/17)

Spisi 1948 KLO Bukovci, škatla 5 (SI_ZAP/078/5)

Spisi 1950 KLO Bukovci, škatla 5 (SI_ZAP/078/5)

Odločba – prošnja za dodelitev agrarne zemlje, 24.6.1955

Informatorji

Sogovornik 1: Marija Fištravec, 30. 6. 2014, 12. 7. 2014, 30. 7. 2014 (zapise in podatke hrani avtorica)

Sogovornik 2: Anton Fištravec, 12. 7. 2014 (zapise in podatke hrani avtorica)

Sogovornik 3: Ivana Vincek, 22. 7. 2014 (zapise in podatke hrani avtorica)

Sogovornik 4: Marija Poljanec, 3. 2. 2014 (zapise in podatke hrani avtorica)

Sogovornik 5: Marija Horvat, 14. 7. 2014 (zapise in podatke hrani avtorica)

Sogovornik 6: Franc Kekec, 29. 7. 2014 (zapise in podatke hrani avtorica)

11. Priloge

11.1 Seznam fotografij

Fotografija 1: Z leve proti desni Marija Fištravec, brat Franc Solina in sestra Ivana Vincek. Neznana letnica. Avtor: Ivana Solina.....	12
Fotografija 2 : Prikaz zemljišč posestva Žilavčih v Okršicah, Trebež in Ograd, ki ga je izrisal sin Franc Solina. Sken. Lastnik: Marija Fištravec.	31
Fotografija 3 : Prikaz zaplenjenega zemljišča s parcelno številko 107, ki ga je izrisal sin Franc Solina. Sken. Lastnik: Marija Fištravec.	31

11.2 Seznam kart

Karta 1 : Izris vasi Bukovci z označeno domačijo Bukovci 43, iz leta 1869. (Vir: http://giskd6s.situla.org/giskd/).....	8
Karta 2 : Izris vasi Bukovci z označeno domačijo Bukovci 43, iz leta 1963. (Vir: Geodetska uprava Ptuj).....	9
Karta 3 : Izris posestva na nekdanji domačiji v Bukovci 43 (danes hišna št. 40) iz leta 2010. (Vir: Geodetska uprava Ptuj).....	10

11.3 Seznam tlorisov

Tloris 1 : Prikaz stanovanjske hiše na domačiji Žilavčih v Bukovci 43, datirano do 60. let 20. stoletja.	15
Tloris 2 : Prikaz gospodaskega poslopla, kolarnice, škegnja, štalink in štoka na domačiji v Bukovci 43.	17

11.4 Seznam tabel

Tabela 1 : Prikaz celotnega zemljiškega posestva v k.o. Bukovci Franca Soline v medvojnem obdobju do leta 1950, ko je prišlo do odvzema posestva po agrarni reformi. (Vir: SI_ZAP/0078/17- spis 394).....	21
Tabela 2 : Prikaz zemljišč Franca Soline v k.o. Bukovci in k.o. Gruškovci. (Vir: SI_ZAP/0078/17- spis 394).....	22
Tabela 3 : Seznam agrarnih interesentov po agrarni reformi v Bukovcih. (Vir: SI_ZAP/0078/17- spis 394, šk. 16).	26
Tabela 4 : Zemljiško - posestniška struktura in stalež živine leta 1947 v Bukovcih. (Vir: ZAP, KLO Bukovci, šk. 5, Številčno stanje govedi, drobnice, konj, prašičev, 15. 12. 1947).	28